

Κέντρα
Δημιουργικής
Απασχόλησης
Παιδιών

Ένας οδηγός για την
εξωσχολική απασχόληση

ΚΕΝΤΡΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΓΙΑ

ΘΕΜΑΤΑ ΙΣΟΤΗΤΑΣ

Κέντρα
Δημιουργικής
Απασχόλησης
Παιδιών

Ένας οδηγός για την
εξωσχολική απασχόληση

Συγγραφή:
ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ ΒΑΦΕΑ

Εκδόσεις
Κ.Ε.Θ.Ι. - 2000

Επιστημονική Επιμέλεια- Συγγραφή:

ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ ΒΑΦΕΑ

Εκπαιδευτικός, Διευθύντρια του Κέντρου
Παιδαγωγικής και Καλλιτεχνικής
Επιμόρφωσης "Σχεδία"

Συντονισμός/Επιμέλεια Έκδοσης

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΔΕΛΗΣΤΑΘΗΣ

Σύμβουλος Διαχείρισης Προγραμμάτων

Οι φωτογραφίες της έκδοσης προέρχονται
από δραστηριότητες των ΚΔΑΠ
Αλεξανδρούπολης, Έδεσσας, Ιωαννίνων,
Καβάλας, Καρδίτσας, Κατερίνης, Ξάνθης,
και του Κέντρου Παιδαγωγικής και
Καλλιτεχνικής Επιμόρφωσης "Σχεδία"

Δημιουργικός Σχεδιασμός:

Παπαχρήστου Ηρώ

Επιμέλεια Κειμένων:

Παντελιά Αθηνά

Επιμέλεια Παραγωγής:

Χούλια Γιώτα

Διαχωρισμοί -Εκτύπωση:

Πέργαμος

Ο οδηγός αυτός απευθύνεται:

- σε στελέχη Κέντρων Δημιουργικής Απασχόλησης
- σε γονείς που θέλουν να ενημερωθούν για τους στόχους και τις μεθόδους της εξωσχολικής απασχόλησης
- σε στελέχη κρατικών και ιδιωτικών φορέων που σκοπεύουν να ιδρύσουν Κέντρα Δημιουργικής Απασχόλησης ή να συνεργαστούν με αυτά που υπάρχουν.

Ελπίζουμε να αποδειχθεί ένα χρήσιμο εργαλείο, τόσο για την αποσαφήνιση του κοινωνικού και παιδαγωγικού ρόλου που μπορούν να παίξουν τα Κέντρα Δημιουργικής Απασχόλησης Παιδιών, όσο και για την διαμόρφωση του τρόπου λειτουργίας τους.

ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΓΕΝΙΚΗΣ ΓΡΑΜΜΑΤΕΩΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ

Τα Κέντρα Δημιουργικής Απασχόλησης αποτελούν ως ιδέα και πολιτική, ακόμα μια πρωτοβουλία της Γενικής Γραμματείας Ισότητας. Εκφράζουν τη διάθεση της πολιτείας να συμπαραστέκεται στα προβλήματα και τις απαιτήσεις της σύγχρονης ζωής που δεν αφήνουν ανεπηρέαστη την οικογένεια και έχουν τροποποιήσει τους οικογενειακούς ρόλους.

Στη Γενική Γραμματεία Ισότητας αντιμετωπίζουμε τα καινούργια δεδομένα, όπως αυτά διαμορφώνονται από τις εξελίξεις και τις απαιτήσεις του σύγχρονου τρόπου ζωής. Καταγράφουμε τα προβλήματα και τις καθημερινές ανάγκες της ελληνικής οικογένειας και κυρίως των μητέρων προκειμένου να ανταποκρίνονται, να συμμετέχουν και να δραστηριοποιούνται στο κοινωνικό γίγνεσθαι.

Αναζητούμε, προτείνουμε και υλοποιούμε διεξοδικούς τρόπους για την επίλυση των νέων προβλημάτων που ανακύπτουν.

Με δεδομένη την πολιτική βούληση, τους χρηματικούς και ανθρώπινους πόρους, υλοποιήθηκε ο θεσμός που αφορά τα Κέντρα Δημιουργικής Απασχόλησης παιδιών.

Τα Κέντρα αυτά:

- Στηρίζουν τις εργαζόμενες μητέρες και κατ' επέκταση τους εργαζόμενους γονείς στη φύλαξη των παιδιών τους, πέραν του σχολικού ωραρίου.
- Ανακουφίζουν τις εργαζόμενες μητέρες, από το άγχος της επιλογής μεταξύ των οικογενειακών και επαγγελματικών τους υποχρεώσεων και δημιουργούν κίνητρα για την επαγγελματική τους ανέλιξη.
- Αποφορτίζουν το πιεσμένο πρόγραμμα των εργαζομένων στο σπίτι.

- Εξασφαλίζουν ελεύθερο χρόνο, για όλα τα μέλη μίας οικογένειας, ώστε να αξιοποιούν δημιουργικά αυτό το χρόνο, με ατομικές και ομαδικές δραστηριότητες.
- Παροτρύνουν και βοηθούν τα παιδιά να κοινωνικοποιηθούν και να αντισταθούν στην εσωστρέφεια του σύγχρονου τρόπου ζωής, στην απομόνωση της ηλεκτρονικής διασκέδασης και στην καθήλωση της προσφερόμενης ψυχαγωγίας, από την τεχνολογία που έχει εισβάλλει σε κάθε σπίτι.

Η Γενική Γραμματεία Ισότητας επιδιώκει η κοινωνική ισότητα να γίνει συνείδηση των πολιτών. Γι' αυτό μεριμνά, ώστε η πολιτεία να συνεπικουρεί στη διαμόρφωση της δημοκρατικής αντίληψης των μελών της οικογένειας.

Συμπαραστέκεται στα προβλήματά τους, κυρίως αυτών που πιο συχνά απαντώνται στις οικογένειες των μεγαλουπόλεων, από την απουσία της γειτονιάς και άλλων συγγενικών παραγόντων.

Θεωρούμε πως ο θεσμός των Κέντρων Δημιουργικής Απασχόλησης Παιδιών θα συμβάλλει στην ανάπτυξη πιο ουσιαστικών σχέσεων επικοινωνίας μεταξύ των μελών της οικογένειας και κατ' επέκταση της κοινωνίας, ώστε οι πολίτες να μπορούν να εκφράζουν και να διατυπώνουν τις απόψεις τους να γνωρίζουν το διάλογο και τον αντίλογο, γιατί αυτό είναι Δημοκρατία.

Κυρίως θα συμβάλλει στην ισότιμη συμμετοχή ανδρών και γυναικών στην ιδιωτική και δημόσια σφαίρα και στην ανάπτυξη ελεύθερων προσωπικοτήτων.

*Έφη Μπέκου
Γενική Γραμματέας Ισότητας*

ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΓΕΝΙΚΗΣ ΓΡΑΜΜΑΤΕΩΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΚΟΙΝΟΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΛΛΩΝ ΠΟΡΩΝ

Το Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων, στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος "Συνεχιζόμενη Κατάρτιση και Προώθηση της Απασχόλησης", χρηματοδοτεί τη λειτουργία 110 Κέντρων Δημιουργικής Απασχόλησης Παιδιών (ΚΔΑΠ) στους Δήμους όλης της χώρας. Τα Κέντρα αυτά προέκυψαν αρχικά ως πρωτοποριακή ενέργεια του ΚΕΘΙ, στο πλαίσιο του προγράμματος NOW, με τη συνεργασία της Γενικής Γραμματείας Ισότητας.

Με τη δημιουργία και λειτουργία των ΚΔΑΠ επιτυγχάνεται ο αρμονικός συνδυασμός επαγγελματικού και οικογενειακού βίου προκειμένου να ευνοηθεί η είσοδος και η παραμονή των ζευγαριών, ιδιαίτερα των γυναικών, στην αγορά εργασίας.

Τα τελευταία χρόνια, πριν την αυξανόμενη είσοδο των γυναικών στην αγορά εργασίας, η γυναίκα είχε αναλάβει μέσα στην οικογένεια εξ ολοκλήρου ή στο μεγαλύτερο μέρος της, την ανατροφή των παιδιών και την οργάνωση του σπιτιού.

Ωστόσο, η επαγγελματική ένταξη των γυναικών στην εργασία τροποποίησε τους γονεϊκούς ρόλους, μειώνοντας στο ελάχιστο τον ελεύθερο χρόνο και την προσωπική ζωή κάθε γονέα. Ο άνδρας καλείται να συμμετάσχει και αυτός στο μέγαλωμα και στη διαπαιδαγώγηση των παιδιών.

Έτσι, οι ολοένα αυξανόμενες απαιτήσεις επαγγελματικής ανέλιξης και επιτυχίας των γονιών και η ανάγκη των παιδιών για απασχόληση και δημιουργία τις ελεύθερες από σχολικές υποχρεώσεις ώρες τους, δημιούργησε την ανάγκη ύπαρξης των Κέντρων για τη Δημιουργική Απασχόληση των παιδιών ηλικίας 5-12 ετών.

Με τη Δημιουργική Απασχόληση τα παιδιά έχουν την ευκαιρία να αξιοποιήσουν τον ελεύθερο χρόνο τους, ανιχνεύοντας, γνωρίζοντας, καλλιεργώντας, ανακαλύπτοντας και αναπτύσσοντας τον εαυτό τους μέσα από την επαφή τους

με τον πολιτισμό, την τέχνη, τις φυσικές επιστήμες, με ταυτόχρονη καλλιέργεια του πνεύματος της ισότητας των δύο φύλων και κατ' επέκταση των ίσων ανθρώπινων δικαιωμάτων.

Με τη δημιουργική απασχόληση τα παιδιά ανακαλύπτουν, καλλιεργούν και διευρύνουν τις κλίσεις και τις δυνατότητές, τις δεξιότητές τους, τη φαντασία, τη δημιουργικότητα και αυτοέκφρασή τους και τέλος, την κοινωνικότητά τους, με ταυτόχρονη ανάπτυξη συνείδησης για την ισότητα των δύο φύλων, μέσα από ομαδικές και ατομικές δραστηριότητες.

Με τη δημιουργία των ΚΔΑΠ στόχος μας είναι:

- Η μείωση της ανεργίας, κυρίως των γυναικών, με τη δημιουργία κοινωνικών υπηρεσιών που θα ωφελήσουν γυναίκες, οι οποίες σκοπεύουν να ενταχθούν ή να επανενταχθούν στην αγορά εργασίας μετά από κάποια απουσία λόγω των αλληλοσυγκρουόμενων ευθυνών απασχόλησης και οικογένειας,
- Η προσφορά ποιοτικών κοινωνικών υπηρεσιών, όσον αφορά στη βρεφική και παιδική μέριμνα, κάτι που αποτελεί πρωταρχικό στόχο της κυβερνητικής πολιτικής.
- Η δημιουργία νέων θέσεων εργασίας για άνεργες γυναίκες και άνδρες που διαθέτουν επαγγελματικά προσόντα και θέλουν να απασχοληθούν στις συγκεκριμένες ειδικότητες: νηπιαγωγών, βρεφοκόμων και βοηθητικού προσωπικού, όπως απαιτούν οι δημιουργούμενες δομές.

Στα Κέντρα Δημιουργικής Απασχόλησης Παιδιών (ΚΔΑΠ), θα πραγματοποιηθούν ειδικά προγράμματα κατάρτισης για το προσωπικό που θα τα στελεχώσει στο Γ΄ ΚΠΣ. Το παρόν υλικό αποτελεί βασικό βοήθημα κατάρτισης που θα επιτρέψει την επιμόρφωση των στελεχών των ΚΔΑΠ.

*Εύη Χριστοφιλοπούλου
Γενική Γραμματέας Διαχείρισης
Κοινοτικών και Άλλων Πόρων*

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΤΗΣ ΠΡΟΕΔΡΟΥ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ ΕΡΕΥΝΩΝ ΓΙΑ ΘΕΜΑΤΑ ΙΣΟΤΗΤΑΣ (ΚΕΘΙ)

Η ισότητα σε όλους τους τομείς της οικονομικής, πολιτικής και κοινωνικής ζωής προϋποθέτει το μοίρασμα των οικογενειακών υποχρεώσεων ανάμεσα στα δύο φύλα και τη δυνατότητα άνδρες και γυναίκες να διαθέτουν χρόνο ώστε εκτός από τις επαγγελματικές τους υποχρεώσεις να μπορούν να αναπτύσσουν κοινωνικές και άλλες δραστηριότητες που βοηθούν στην ολόπλευρη ανάπτυξη και ολοκλήρωση της προσωπικότητας κάθε ανθρώπου.

Όλοι και όλες γνωρίζουμε ότι κάτι τέτοιο δε συμβαίνει. Οι γυναίκες είναι εκείνες που σηκώνουν όλα τα οικογενειακά βάρη, τα οποία έρχονται να προστεθούν στις απαιτήσεις της εργασίας, που δικαιωματικά και όχι υποχρεωτικά, ασκεί η πλειοψηφία των γυναικών σήμερα. Η ανατροπή αυτής της κατάστασης απαιτεί πολύ δουλειά τόσο στην αλλαγή στάσεων και αντιλήψεων και των δύο φύλων, όσο και στη δημιουργία ενός υποστηρικτικού πλαισίου που θα βοηθήσει στη συμφιλίωση οικογενειακών και επαγγελματικών υποχρεώσεων ανδρών και γυναικών.

Από την ίδρυσή του το ΚΕΘΙ, με τη συνεργασία της Γενικής Γραμματείας Ισότητας, εξετάζει τους τρόπους που κάτι τέτοιο θα καταστεί εφικτό και προωθεί προτάσεις προς τους αρμόδιους φορείς. Σ' αυτήν ακριβώς την προσπάθεια εντάσσεται και η πρωτοβουλία του ΚΕΘΙ για τη δημιουργία και λειτουργία πιλοτικών Κέντρων Δημιουργικής Απασχόλησης Παιδιών τα τελευταία πέντε χρόνια, στην οποία συνεργάστηκαν φορείς από την Τοπική Αυτοδιοίκηση και τους Κοινωνικούς Εταίρους. Και αυτή η προσπάθεια φαίνεται ότι πέτυχε. Τα ΚΔΑΠ αναγνωρίστηκαν ως καλή πρακτική στην Ελλάδα και την Ευρώπη, το Υπουργείο Εργασίας και η Τοπική Αυτοδιοίκηση τα αγκάλιασαν και τα στήριξαν.

Αποτέλεσμα, σήμερα να έχουν δημιουργηθεί περισσότερα από 100 Κέντρα σε όλη τη χώρα και να αναμένεται η επέκτασή τους στα αμέσως επόμενα χρόνια. Όπως κάθε νέος θεσμός, τα ΚΔΑΠ θα αντιμετωπίσουν προβλήματα, τα οποία είμαστε σίγουροι ότι θα ξεπεραστούν, αρκεί να υπάρξει συντονισμένη προσπάθεια από όλους τους εμπλεκόμενους φορείς.

Το Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας με αυτήν την έκδοση θέλει να αναδείξει τον θεσμό των ΚΔΑΠ, ως μια καινοτόμο πρακτική και θετική δράση για τις γυναίκες και να διαβεβαιώσει ότι θα συνεχίσει να υποστηρίζει με τις υπηρεσίες του και την πολύτιμη γνώση και εμπειρία του τους φορείς και τα στελέχη των Δημοτικών Επιχειρήσεων που έχουν αναλάβει αυτό το δύσκολο έργο.

*Αντιγόνη Καραλή - Δημητριάδη
Πρόεδρος ΔΣ του ΚΕΘΙ*

ΙΣΤΟΡΙΚΟ

Το 1994, στο πλαίσιο της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας NOW, με πρωτοβουλία και συγχρηματοδότηση της Γενικής Γραμματείας Ισότητας, υλοποιήθηκαν από το Ινστιτούτο Εργασίας της ΓΣΕΕ (ΙΝΕ/ΓΣΕΕ) και την Ελληνική Εταιρεία Τοπικής Ανάπτυξης και Αυτοδιοίκησης (ΕΕΤΑΑ), δύο σύνθετα σχέδια δράσης, με στόχο να τεθούν οι βάσεις για την ανάπτυξη του θεσμού των Κέντρων Δημιουργικής Απασχόλησης στην Ελλάδα.

Τα σύνθετα αυτά σχέδια περιλάμβαναν:

- i) την κατάρτιση ανέργων πτυχιούχων γυναικών στη δημιουργική απασχόληση παιδιών,
- ii) τη δημιουργία χώρων δημιουργικής απασχόλησης και
- iii) την οικονομική στήριξη της πρώτης περιόδου λειτουργίας τους.

Το ΙΝΕ/ΓΣΕΕ δημιούργησε 5 ΚΔΑΠ στους Δήμους Ελευσίνας, Καλλιθέας, Κατερίνης, Χαλκίδας και Κομοτηνής με τη συνεργασία των αντίστοιχων Εργατικών Κέντρων και η ΕΕΤΑΑ δημιούργησε 5 ΚΔΑΠ στους Δήμους Λαυρίου, Ξάνθης, Πάτρας, Ιωαννίνων και στην Κοινότητα Κορινού, Πιερίας με τη συνεργασία των αντίστοιχων αρχών Τοπικής Αυτοδιοίκησης.

Την ίδια περίοδο υλοποιήθηκε μεγάλος αριθμός σχεδίων από άλλους φορείς, με αντικείμενο τη δημιουργική απασχόληση παιδιών, που είτε συνδύαζαν την κατάρτιση με τη δημιουργία δομών και την προώθηση της απασχόλησης των καταρτιζομένων, είτε προέβλεπαν μόνο την κατάρτιση των εμψυχωτριών.

Το ΚΕΘΙ επιχείρησε μία πρώτη σύνδεση όλων των σχεδίων που είχαν υλοποιηθεί. Οι δραστηριότητες που ανέπτυξε επικεντρώθηκαν:

- i) στην καταγραφή των προγραμμάτων και των δομών που δημιουργήθηκαν

- ii) στην παραγωγή εκπαιδευτικού υλικού και
- iii) στην προβολή και διάδοση της δημιουργικής απασχόλησης με στόχο την ενίσχυση και την επέκταση του θεσμού.

Το 1996 στο πλαίσιο της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας "ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ" Άξονας NOW, οι προαναφερόμενοι φορείς (ΓΠ, ΚΕΘΙ, ΕΕΤΑΑ και ΙΝΕ/ΓΣΕΕ) αξιοποιώντας την εμπειρία που απέκτησαν σχηματίζουν εταιρικό σχήμα, και από κοινού επιχειρούν μια ολοκληρωμένη προσέγγιση της οργάνωσης και λειτουργίας των Κέντρων Δημιουργικής Απασχόλησης. Τη συνολική ευθύνη για την υλοποίηση του προγράμματος είχε ως συντονιστής φορέας το ΚΕΘΙ.

Το δεύτερο αυτό πρόγραμμα ήταν επίσης σύνθετο και αναφορικά οι δράσεις που υλοποιήθηκαν ήταν:

- Συνέχιση της λειτουργίας των παλαιών ΚΔΑΠ - υποστήριξη και βελτίωση της λειτουργίας τους (5 από τα 10 Κέντρα).
- Δημιουργία 8 νέων ΚΔΑΠ στους Δήμους Αλεξανδρούπολης, Έδεσσας, Αγρινίου, Λιτόχωρου, Κάτω Αχαΐας, Λάρισας, Ηράκλειου, Αχαρνών.
- Κατάρτιση/εξειδίκευση ανέργων γυναικών, δασκάλων και νηπιαγωγών, σε θέματα δημιουργικής απασχόλησης, με στόχο τη στελέχωση των 8 νέων δομών.
- Παραγωγή εκπαιδευτικού υλικού υποστήριξης των στελεχών των Κέντρων.
- Σύσταση, λειτουργία και πειραματική εφαρμογή Δικτύου των Κέντρων Δημιουργικής Απασχόλησης. Αντικείμενο της ενέργειας ήταν η μελέτη και η διαμόρφωση εναλλακτικών μηχανισμών ανάπτυξης επικοινωνίας, αλληλοπληροφόρησης και συνεργασίας μεταξύ των δομών στο πεδίο διασφάλισης της βιωσιμότητάς τους.

Η δικτύωση του ανθρώπινου δυναμικού που εμπλέκεται στη λειτουργία των δομών υποστηριζόμενη από το ηλεκτρονικό δίκτυο δίνει τη δυνατότητα συνεχούς - αποτελεσματικής λειτουργίας των ΚΔΑΠ, συνένωσης δυνάμεων κατά τη διαδικασία επίλυσης προβλημάτων, ανάπτυξης αποτελεσματικών τοπικών δράσεων, ανταλλαγής εμπειριών και διαφόρων πρακτικών με συνέπεια την ποιότητα των υπηρεσιών κ.ά. Κατά την πιλοτική εφαρμογή σε συνεργασία με τις 11 δομές επιτεύχθηκε η ανθρώπινη δικτύωση και προσδιορίστηκαν σε βάθος οι ανάγκες των δομών και των εμψυχωτριών.

Μετά το τέλος του προγράμματος (Ιούνιος 1998), τα Κέντρα Δημιουργικής Απασχόλησης Παιδιών εντάχθηκαν, ως καλή πρακτική, στα Εθνικά Σχέδια Δράσης για την Απασχόληση (ΕΣΔΑ) των ετών 1998 και 1999 και χρηματοδοτήθηκε η επέκτασή τους σε περισσότερους από 100 Δήμους της Ελλάδας, με την ευθύνη της τοπικής αυτοδιοίκησης.

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΚΕΝΤΡΩΝ

I

ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ

*Ο γονικός ρόλος
και το δικαίωμα
στην εργασία*

Η ιδέα για τη δημιουργία των Κέντρων Δημιουργικής Απασχόλησης Παιδιών ξεκίνησε από τη διαπίστωση της ανάγκης για εξασφάλιση ελεύθερου χρόνου στους γονείς και περισσότερο στις μητέρες που ακόμα σηκώνουν το μεγαλύτερο μέρος του φορτίου της παιδικής φροντίδας.

Όμως ο ρόλος που καλούνται να παίξουν τα Κέντρα αυτά και που έχει πάντα σχέση με το ζήτημα της διαχείρισης του ελεύθερου χρόνου, είναι πιο πολύπλοκος. Τα Κέντρα Δημιουργικής Απασχόλησης Παιδιών μπορούν και πρέπει να ανταποκριθούν σε ένα εύρος κοινωνικών και πολιτιστικών αναγκών της κάθε τοπικής κοινωνίας.

Α. Τα Κέντρα Δημιουργικής Απασχόλησης Παιδιών στην υπηρεσία των γονιών

Είναι γνωστό το τεράστιο πρόβλημα που αντιμετωπίζουν οι ελληνικές οικογένειες σε σχέση με τη φροντίδα των παιδιών του νηπιαγωγείου και δημοτικού σχολείου, όταν και οι δύο γονείς εργάζονται. Το πρόβλημα αυτό δημιουργείται από το γεγονός ότι το ωράριο εργασίας των γονιών δεν συμβαδίζει με το ωράριο λειτουργίας των σχολείων.

Τα σχολεία, νηπιαγωγεία και δημοτικά, λειτουργούν πέντε ημέρες την εβδομάδα και 5-6 ώρες την ημέρα. Επίσης παραμένουν κλειστά τρεις μήνες το καλοκαίρι, δεκαπέντε ημέρες για τις γιορτές των Χριστουγέννων κι άλλες τόσες για το Πάσχα. Τέλος, υπάρχουν ακόμα περιοχές, όπου τα σχολεία συστεγάζονται λόγω έλλειψης σχολικών κτιρίων και λειτουργούν εκ περιτροπής μια εβδομάδα πρωί και μια εβδομάδα απόγευμα. Στις περιοχές αυτές το

πρόβλημα που αντιμετωπίζουν οι εργαζόμενοι γονείς είναι ακόμα πιο έντονο.

Δεδομένου ότι στην ελληνική κοινωνία της εποχής μας η παραδοσιακή μορφή της εκτεταμένης οικογένειας δίνει όλο και περισσότερο τη θέση της στην πυρηνική, η ανάθεση της φροντίδας των παιδιών στις γιαγιάδες και στους παππούδες κατά τις ώρες της απουσίας των γονιών είναι είτε αδύνατη, είτε μη λειτουργική. Έτσι οι γονείς καταφεύγουν σε κάποιες αυτοσχέδιες λύσεις που απέχουν πολύ από το ιδανικό για την ασφάλεια και τη ψυχική υγεία των παιδιών. Άλλοτε αναγκάζονται να εμπιστεύονται τα παιδιά σε ανειδίκευτες baby sitters -κι αυτό όταν υπάρχει η οικονομική δυνατότητα- άλλοτε να τα αφήνουν σε γειτόνισσες, άλλοτε να τα παίρνουν μαζί τους στο χώρο εργασίας τους και άλλοτε να τα εγκαταλείπουν για κάποιες ώρες της ημέρας μόνα τους στο σπίτι. Γι' αυτό και δεν είναι λίγες οι μητέρες που αποφασίζουν να θυσιάσουν την επαγγελματική τους σταδιοδρομία για να ασχοληθούν με τη φροντίδα των παιδιών, παρ' όλες τις επιπτώσεις που μπορεί να έχει η επιλογή αυτή τόσο στο οικογενειακό εισόδημα όσο και στη ψυχική ισορροπία των ιδίων των γυναικών.

Πιστεύουμε ότι ο νέος θεσμός του ολοήμερου σχολείου -όταν εφαρμοστεί σε ευρεία κλίμακα- θα καλύψει ένα μεγάλο μέρος αυτού του κενού, αλλά δυστυχώς δεν θα λύσει το πρόβλημα στο σύνολό του. Έτσι γίνεται φανερή η ανάγκη για την ύπαρξη κάποιων άλλων δομών, με ωράριο λειτουργίας προσαρμοσμένο στις ανάγκες των γονιών της κάθε περιοχής, όπου τα παιδιά θα βρίσκουν καταφύγιο κατά τις ώρες που το σχολείο τους είναι κλειστό και οι γονείς τους είναι στη δουλειά.

*Ο γονικός ρόλος
και το δικαίωμα στον
ελεύθερο χρόνο*

Παράλληλα οι γονείς έχουν δικαίωμα να διεκδικούν ελεύθερο χρόνο και για δραστηριότητες που αφορούν καθαρά προσωπικές τους ανάγκες και που διασφαλίζουν την ψυχική τους ισορροπία, η οποία με τη σειρά της αποτελεί τη βάση για αρμονικές σχέσεις μέσα στην οικογένεια. Είναι πολύ σημαντικό, τόσο για τον άντρα όσο και για τη γυναίκα, να μη στερηθούν για χάρη του γονικού ρόλου κάποιες δραστηριότητες (κοινωνικές, καλλιτεχνικές, αθλητικές κ.λπ.) που τους προσφέρουν ικανοποίηση και συμβάλλουν στη διατήρηση της αυτοεκτίμησής τους.

Το πρότυπο του γονιού -και κυρίως της μητέρας- που θυσιάζει τα πάντα στο βωμό του γονικού ρόλου, απέχει πολύ από τις πραγματικές ψυχικές αντοχές του σύγχρονου ανθρώπου που έχει επενδύσει τις ατομικές του φιλοδοξίες και σε άλλους τομείς (σπουδές, επαγγελματική ζωή, πολιτική δράση, ερωτική ολοκλήρωση κ.λπ.). Έτσι λοιπόν, αν κάποιος ξεπε-

ράσει τα όρια των αντοχών του, στο όνομα της συνέπειας προς τις επιταγές του ρόλου του "καλού γονιού", κινδυνεύει να χάσει την ψυχολογική του ισορροπία κι επομένως είναι αδύνατον να μη μπορεί να προσφέρει την απαιτούμενη συναισθηματική ασφάλεια στο παιδί του. Καταλαβαίνουμε λοιπόν ότι είναι απαραίτητο να βρουν οι γονείς τη χρυσή τομή ανάμεσα στην ικανοποίηση των ατομικών τους φιλοδοξιών και στην προσφορά σωστής φροντίδας στα παιδιά τους.

Κι εδώ τα Κέντρα Δημιουργικής Απασχόλησης Παιδιών μπορούν να παίξουν πολύ σημαντικό ρόλο όσον αφορά στη στήριξη της οικογένειας. Με τη θέσπιση ευλύγιστου ωραρίου μπορούν να καλύπτουν ευκαιριακές ανάγκες, που να μην απαιτούν προηγούμενη δέσμευση ή οργάνωση από την πλευρά των γονιών. Το γεγονός ότι το Κέντρο Δημιουργικής Απασχόλησης είναι ένας χώρος διασκέδασης για το παιδί, δίνει στο γονιό τη δυνατότητα να αφιερωθεί ο ίδιος σε κάτι που τον/την ευχαριστεί, όση ώρα το παιδί του απασχολείται δημιουργικά στο κέντρο, χωρίς ενοχές ότι το παραμελεί. Έτσι στην οικογένεια μπαίνουν οι βάσεις για σχέσεις αμοιβαίου σεβασμού του "δικαιώματος στην ευχαρίστηση".

*Η εξωσχολική
απασχόληση και ο
σεβασμός του δικαιώματος των παιδιών
για ελεύθερο χρόνο*

Β. Τα Κέντρα Δημιουργικής Απασχόλησης στην υπηρεσία των παιδιών

Είναι βέβαια αυτονόητο ότι το δικαίωμα για ελεύθερο χρόνο του γονιού δεν μπορεί με κανένα τρόπο να γίνει αιτία για καταπάτηση του ίδιου δικαιώματος του παιδιού. Κι εδώ ακριβώς γεννιούνται τα ερωτήματα που θέτουν και τις βάσεις του παιδαγωγικού προσανατολισμού των Κέντρων Δημιουργικής Απασχόλησης Παιδιών.

- Τι σημαίνει σεβασμός του δικαιώματος του παιδιού για ελεύθερη διαχείριση του χρόνου του;
- Ποιες δυνατότητες επιλογής έχει για την αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου του το παιδί σχολικής ηλικίας εκτός Κέντρου Δημιουργικής Απασχόλησης;
- Πώς θα αποκτήσει το παιδί βασικά σημεία αναφοράς σε σχέση με την αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου για το μέλλον;

Αν ελεύθερος χρόνος είναι αυτός που διαθέτουμε με πλήρη δυνατότητα επιλογής ως προς το χώρο παραμονής, το αντικείμενο ενασχόλησης και τις ανθρώπινες συναναστροφές μας, αλλά και με στόχο την προσωπική μας ευτυχία, θα λέγαμε ότι απόλυτα ελεύθερος χρόνος δεν υπάρχει, μια που οι κοινωνικές συγκυρίες στενεύουν κάθε φορά το πλαίσιο των επιλογών μας. Έτσι, όταν μιλάμε για σεβασμό του δικαιώματος του παιδιού για ελεύθερο χρόνο, εννοούμε την

όσο το δυνατόν μεγαλύτερη διεύρυνση του πλαισίου αυτού με τη δημιουργία συνθηκών που προσφέρουν πλούτο ζωογόνων επιλογών.

Για να καταλάβουμε αν η εξωσχολική απασχόληση εξυπηρετεί πραγματικές ανάγκες των παιδιών κι επομένως αν έχει λόγο ύπαρξης, θα πρέπει αρχικά να δούμε ποιες άλλες δυνατότητες επιλογής έχει ένα παιδί ως προς την αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου του στην εποχή μας.

Στις σύγχρονες πόλεις τα παιδιά κυριολεκτικά "ασφυκτιούν" σ' ένα εχθρικό περιβάλλον δομημένο χωρίς καμμία πρόβλεψη για τις απαιτήσεις της μικρής ηλικίας και είναι καταδικασμένα να περνούν τον ελάχιστο ελεύθερο χρόνο τους μέσα στην πλήξη, την παθητικότητα και τη μοναξιά. Το ελεύθερο παιχνίδι, που αποτελεί ζωτική ανάγκη και βασική προϋπόθεση για την ψυχοσωματική ανάπτυξη του παιδιού, έχει εξοριστεί από την καθημερινή ζωή. Οι ανοικτοί χώροι, όπου η παιδική ζωτικότητα, περιέργεια και ευρηματικότητα θα μπορούσαν ακίνδυνα να βρουν ικανοποίηση, σπανίζουν. Στο σπίτι οι δημιουργικές δραστηριότητες είναι απαγορευμένες, γιατί προξενούν αναστάτωση (ακαταστασία, θόρυβο κ.λπ.). Η συναναστροφή με άλλα παιδιά δεν είναι συχνή, γιατί απαιτεί τη μεσολάβηση των γονιών, μια που οι συνθήκες κυκλοφορίας στην πόλη δεν ευνοούν τη μετακίνηση των παιδιών χωρίς τη συνοδεία κάποιου ενήλικα.

Έτσι, τα παιδιά σπαταλούν το μεγαλύτερο μέρος του ελεύθερου χρόνου τους μπροστά από μία οθόνη τηλεόρασης, καταναλώνοντας ένα μικρό αριθμό ενημερωτικών εκπομπών, που διευρύνουν το γνωστικό τους πεδίο, και πλήθος χυδαίων υποπροϊόντων που πλήττουν την παιδική αθωότητα τόσο στο ηθικό όσο και στο αισθητικό επίπεδο. Και σαν να μην έφθανε η ποσότητα βλαβερής για τον οργανισμό τους ενέργειας που απορροφούν από την οθόνη της τηλεό-

ρασης, τώρα προστέθηκε στη ζωή τους και η οθόνη του "computer", όπου αφιερώνουν τον υπόλοιπο χρόνο τους, παίζοντας τυποποιημένα παιχνίδια, τα οποία ακονίζουν την παιδική ευφυΐα μόνο σε προκαθορισμένους τομείς.

Στην επαρχία, ίσως τα παιδιά είναι πιο προνομιούχα, γιατί έχουν περισσότερο ελεύθερο χρόνο, κι ευτυχώς, βρίσκουν ακόμη ανοικτούς χώρους που προσφέρονται για παιχνίδι. Έτσι, μπορούν να συναντούν καθημερινά τους φίλους τους, να εκτονώνονται, να αυτοσχεδιάζουν, να ικανοποιούν την έμφυτη περιέργειά τους και να ασκούν τις δεξιότητές τους. Όμως η πολιτιστική απομόνωση της επαρχίας είναι ένα πρόβλημα που έχει αντίκτυπο και στη ζωή των παιδιών. Αυτή η απομόνωση είχε ως αποτέλεσμα να εισβάλει η τηλεόραση στην καθημερινή ζωή της οικογένειας, σαν το μοναδικό παράθυρο προς τον έξω κόσμο. Δυστυχώς όμως οι εικόνες που εκπέμπονται από τα ΜΜΕ συνθέτουν μια διαστρεβλωμένη πραγματικότητα, προβάλλουν αρνητικά πρότυπα συμπεριφοράς και προωθούν μια χαμηλότατου επιπέδου αισθητική. Τα παιδιά βομβαρδίζονται από αυτές τις εικόνες, υιοθετούν χωρίς αντίλογο τα προβαλλόμενα πρότυπα με αποτέλεσμα να χάνουν την αυθεντικότητά τους στο αισθητικό επίπεδο και να παθαίνουν σύγχυση στο ηθικό. Έτσι καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι μιλώντας για ελεύθερο χρόνο, βρισκόμαστε μπροστά σε μια κραυγαλέα αντίφαση, όταν το πλαίσιο μέσα στο οποίο κινούνται οι δυνατότητες επιλογής των παιδιών είναι τόσο δεσμευτικό και δεν ικανοποιεί ούτε στο ελάχιστο τις δημιουργικές κι επικοινωνιακές τους ανάγκες. Τα Κέντρα Δημιουργικής Απασχόλησης, τόσο στην πόλη, όσο και στην επαρχία, αποτελούν μια εναλλακτική λύση για την αξιοποίηση του ελεύ-

θερου χρόνου των παιδιών, με δραστηριότητες που αναπτύσσουν τη δημιουργικότητα και την κοινωνικότητα του ατόμου και οδηγούν σε μια θετική στάση απέναντι στη ζωή. Ο ρόλος τους εξαρτάται κάθε φορά από τις ανάγκες της τοπικής κοινωνίας.

Συνοπτικά θα μπορούσαμε να πούμε ότι κύριος στόχος της εξωσχολικής απασχόλησης στην πόλη είναι να δώσει στα παιδιά την ευκαιρία να ξεπεράσουν το πρόβλημα της πλήξης, της παθητικότητας και της μοναξιάς, ενώ στην επαρχία να προσφέρει πλούσια πολιτιστικά ερεθίσματα που θα διευρύνουν τους ορίζοντες των παιδιών, αλλά και θα συμβάλλουν στη διατήρηση της αυθεντικότητας της αισθητικής τους. Η εμπειρία που βιώνει το παιδί στο Κέντρο Δημιουργικής Απασχόλησης θα αποτελέσει στο μέλλον μόνιμο σημείο αναφοράς, από το οποίο θα αντλεί προτάσεις για ζωγόνες διεξόδους τόσο στην επαγγελματική του ζωή όσο και στον ελεύθερο χρόνο του.

Βασικές αρχές της λειτουργίας των Κέντρων Δημιουργικής Απασχόλησης Παιδιών.

Σε αντίθεση με τη σχολική φοίτηση που είναι υποχρέωση του παιδιού, η εξωσχολική απασχόληση αποτελεί μέρος του ελεύθερου χρόνου του και από αυτό το αξίωμα αντλούνται οι ακόλουθες βασικές αρχές που διέπουν τη λειτουργία των Κέντρων Δημιουργικής Απασχόλησης:

- Η παρουσία ενός παιδιού στο Κέντρο Δημιουργικής Απασχόλησης είναι προαιρετική, δηλαδή κανένα παιδί δεν πρέπει να αναγκάζεται να συμμετέχει στο πρόγραμμά του, αν δεν το επιθυμεί. Στους/στις εμπυχωτές/τριες εναπόκειται να δημιουργούν ευχάριστο κλίμα, να οργανώνουν ελκυστικές δραστηριότητες και να κεντρίζουν το ενδιαφέρον των παιδιών, ώστε αυτά να θέλουν να περνούν τον ελεύθερο χρόνο τους στο κέντρο.

- Στο Κέντρο Δημιουργικής Απασχόλησης οι ατομικές ανάγκες του κάθε παιδιού για έκφραση κι ελεύθερη εξερεύνηση του κόσμου έρχονται πρώτες σε ιεράρχηση. Στο παιδί ανήκει απόλυτα η επιλογή του αντικειμένου με το οποίο θα ασχοληθεί, του τρόπου με τον οποίο θα το προσεγγίσει και του χρόνου τον οποίο θα του αφιερώσει. Στόχος της εξωσχολικής απασχόλησης δεν είναι η μετάδοση γνώσεων ούτε η επιβολή αισθητικής άποψης, αλλά η προσφορά πλούτου ερεθισμάτων που θα πυροδοτήσουν τη δημιουργική διάθεση των παιδιών.

- Το Κέντρο Δημιουργικής Απασχόλησης είναι ένας χώρος όπου τα παιδιά μπορούν να συναντήσουν φίλους και να επικοινωνήσουν μαζί τους μέσα από την κοινή εμπειρία της δημιουργίας σε κλίμα ελευθερίας και ασφάλειας, χωρίς ανταγωνισμούς και

σκοπιμότητες. Εκεί τα παιδιά βιώνουν διαδικασίες που δεν στοχεύουν σε προκαθορισμένα αποτελέσματα, αλλά βασίζονται στη δυναμική της κάθε ομάδας και ευνοούν την ανάπτυξη σχέσεων ειλικρινούς επικοινωνίας μεταξύ των μελών της.

Με λίγα λόγια σκοπός της εξωσχολικής απασχόλησης είναι η ανάπτυξη της δημιουργικότητας και της κοινωνικότητας των παιδιών, με σεβασμό στην ιδιαιτερότητα και στο δικαίωμα ελεύθερης επιλογής του κάθε ατόμου.

Όπως είπαμε και πιο πάνω η εξωσχολική απασχόληση, αποτελεί μια εναλλακτική λύση για την αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου των παιδιών με δραστηριότητες που αναπτύσσουν τη δημιουργικότητα και την κοινωνικότητα του ατόμου, ιδιότητες που οδηγούν σε μια θετική στάση απέναντι στη ζωή. Με τον όρο δημιουργικότητα δεν αναφερόμαστε στο ειδικό καλλιτεχνικό ή επιστημονικό ταλέντο που είναι χάρισμα κάποιων ατόμων, αλλά στη δυνατότητα του κάθε ανθρώπου να αντιλαμβάνεται τον κόσμο και να επιδρά πάνω σ' αυτόν σύμφωνα με τη μοναδικότητά του.

Από αυτή την άποψη, η δημιουργικότητα έχει συνδεθεί θετικά από τους ψυχολόγους με την ψυχική υγεία. Οι Abraham Maslow, Erich Fromm και Carl Rogers* έχουν μελετήσει τα χαρακτηριστικά των δημιουργικών ατόμων και συμπεραίνουν ότι τα δημιουργικά άτομα:

- συμπεριφέρονται με αυθορμητισμό και εκφράζουν τις ιδέες τους ελεύθερα, χωρίς το φόβο της γελοιοποίησης.
- έχουν διάθεση για νέες εμπειρίες, δεν φοβούνται το άγνωστο αλλά αντίθετα έλκονται απ' αυτό.

Εξωσχολική απασχόληση και δημιουργικότητα

* Fromm, Erich:
"The Creative Attitude"
in Harold H. Anderson (Ed.)
Creativity and its Cultivation,
New York: Harper and Row,
Publishers, Inc.1959

Maslow, Abraham:
"Creativity in Self-Actualizing
People"
in Harold H. Anderson (Ed.)
Creativity and its Cultivation,
New York: Harper and Row,
Publishers, Inc.1959

Rogers, Carl:
"Towards a Theory of
Creativity"
in Harold H. Anderson (Ed.)
Creativity and its Cultivation,
New York: Harper and Row,
Publishers, Inc.1959

- δεν είναι άκαμπτοι στις πεποιθήσεις τους και έχουν προσαρμοστικότητα.
- έχουν πλήρη αίσθηση του εαυτού τους ως δημιουργού και υπεύθυνου για τις πράξεις τους.
- υπολογίζουν τις κρίσεις των άλλων, αλλά η εκτίμηση για τις πράξεις και τα έργα τους εδράζεται στους ίδιους.
- έχουν την ικανότητα να παίζουν με στοιχεία και έννοιες, να διαμορφώνουν παράτολμες υποθέσεις, να εκφράζουν το κωμικό.
- έχουν την ικανότητα να αντιλαμβάνονται τις εσωτερικές τους συγκρούσεις και να τις αποδέχονται όχι μόνο διανοητικά, αλλά και συναισθηματικά.
- έχουν την ικανότητα να συγκεντρώνονται απόλυτα στο αντικείμενο με το οποίο ασχολούνται κάθε στιγμή.

Είναι φανερό από τη φύση αυτών των χαρακτηριστικών ότι η δημιουργικότητα δεν είναι κάτι που μπορεί να επιβληθεί ή να διδαχθεί, αλλά είναι κάτι που υπάρχει εν δυνάμει στο άτομο και με ευνοϊκές συνθήκες αναδύεται και αναπτύσσεται. Ο Carl Rogers υποστηρίζει πως η εμπειρία του στη ψυχοθεραπεία έχει δείξει ότι οι συνθήκες ασφάλειας και ελευθερίας είναι αυτές που ευνοούν την εμφάνιση κι ανάπτυξη της δημιουργικότητας.

Η ψυχολογική ασφάλεια μπορεί να επιτευχθεί μέσα από τρεις προϋποθέσεις:

- την α ριστί αποδοχή του ατόμου ως μια άνευ όρων αξία
- την απουσία εξωτερικής κριτικής
- το βαθύτερο ενδιαφέρον για τα συναισθήματα του κάθε ατόμου και την αποδοχή τους

Η τρίτη προϋπόθεση πρέπει να συμπληρώνει τις δυο προηγούμενες. Για παράδειγμα, ο/η εμπυχωτής/τρια σ' ένα Κέντρο Δημιουργικής Απασχόλησης

πρέπει να αποδεικνύει ότι καταλαβαίνει πραγματικά τα παιδιά, βλέπει τα αισθήματα και τις πράξεις τους από τη δική τους πλευρά και τα αποδέχεται. Αν απλά τα αποδέχεται και δεν ασκεί κριτική στις πράξεις τους, χωρίς όμως να ενδιαφέρεται για τα βαθύτερα αισθήματα και τις προσωπικές τους ανάγκες, τότε αυτά φοβούνται ότι, αν τα γνωρίσει καλύτερα, μπορεί να χάσουν την αποδοχή του κι αυτός ο φόβος αποτελεί ανασταλτικό παράγοντα της δημιουργικής τους διάθεσης.

Η ψυχολογική ελευθερία προϋποθέτει την ύπαρξη ενός κλίματος στο οποίο επιτρέπεται η έκφραση των συναισθημάτων και η εξωτερίκευση των παρορμήσεων. Φυσικά πολλές φορές η συμπεριφορά μπορεί να περιορίζεται από κοινωνικούς φραγμούς και κάποιες ορμές να μην επιτρέπεται να ικανοποιηθούν. Στην περίπτωση αυτή η δυνατότητα συμβολικής έκφρασης είναι ευεργετική. Για παράδειγμα, η ιδέα της καταστροφής ενός ατόμου για το οποίο το παιδί αισθάνεται θυμό, δημιουργεί ενοχή

μία που εντάσσεται στις απαγορευμένες πράξεις. Η καταστροφή όμως ενός συμβόλου του (π.χ. της ζωγραφικής απεικόνισης αυτού του προσώπου) είναι κάτι που επιτρέπεται και απελευθερώνει το παιδί από την ένταση των αρνητικών συναισθημάτων.

Η συμβολική έκφραση, στοιχείο που ενυπάρχει στη σύμβαση της τέχνης, καταργεί τους λογοκριτικούς μηχανισμούς κι επιτρέπει την επεξεργασία θεμάτων ταμπού. Έτσι κάθε επώδυνο βίωμα, κάθε αρνητικό συναίσθημα, κάθε εσωτερική σύγκρουση μπορεί να γίνει αποδεκτή και στη συνέχεια αφορμή για τη δημιουργία ενός θετικού έργου.

Αυτή η εμπειρία της μετουσίωσης του άσχημου σε ωραίο, του επώδυνου σε ζωογόνο, που βιώνει το παιδί στο κέντρο δημιουργικής απασχόλησης, είναι που θέλουμε να το συντροφεύει ως σταθερό σημείο αναφοράς στη μελλοντική του ζωή και να το διασώζει από αδιέξοδες συνθήκες. Για το λόγο αυτό οι καλλιτεχνικές δραστηριότητες αποτελούν το κύριο αντικείμενο ενασχόλησης των παιδιών στα Κέντρα Εξωσχολικής Απασχόλησης. Οι εικαστικές τέχνες, η θεατρική και η μουσικοκινητική έκφραση, όταν ασκούνται σε συνθήκες ψυχολογικής ασφάλειας και ελευθερίας, χωρίς ανταγωνιστικότητα, εξωτερική κριτική ή διαφόρων ειδών σκοπιμότητες, είναι το ιδανικό μέσο για την ανάπτυξη της δημιουργικότητας. Οι δραστηριότητες αυτές δεν πρέπει να παίρνουν ποτέ τη μορφή μαθήματος. Οι ειδικοί που συντονίζουν τα τμήματα δημιουργικής απασχόλησης πρέπει να ξέρουν ότι στόχος τους δεν είναι να επιβάλουν τη δική τους αισθητική στα παιδιά, αλλά να τους προσφέρουν ερεθίσματα και να τους γνωρίσουν τεχνικές που θα τα βοηθήσουν να καλλιεργήσουν τις ατομικές τους εκφραστικές ικανότητες.

Ακριβώς για να τονιστεί πόσο σημαντικός είναι ο ρόλος της εξωσχολικής απασχόλησης στην ανάπτυξη

της δημιουργικότητας, δώσαμε στους χώρους που φιλοξενούν τα παιδιά κατά τον ελεύθερο χρόνο τους το όνομα Κέντρα Δημιουργικής Απασχόλησης.

Στο βιβλίο "Accueil Extra - scolaire - Une Nouvelle Approche" αναφέρεται ότι από συζητήσεις με παιδιά που έκανε κατά τη διάρκεια σχετικής έρευνας ο J. van Gils*, γίνεται φανερό ότι αυτό που βρίσκουν πιο ενδιαφέρον στην εξωσχολική απασχόληση είναι η παρέα με άλλα παιδιά.

Όπως είπαμε και προηγούμενα, στη σημερινή κοινωνία, όπου οι οικογένειες γίνονται όλο και πιο ολιγομελείς και η δομή της σύγχρονης πόλης τις καταδικάζει σε απομόνωση, τα παιδιά δεν έχουν την ευκαιρία να αναπτύξουν βασικές κοινωνικές ικανότητες, όπως είναι η δημιουργία φίλων, η επίλυση συγκρούσεων, η συνεργασία και η διαλλακτικότητα. Το σχολικό πλαίσιο δεν ευνοεί την ανάπτυξη τέτοιων ικανοτήτων, γιατί οι συνεχείς αξιολογήσεις, τόσο σε επίπεδο γνώσεων όσο και συμπεριφοράς, καλλιεργούν τον ανταγωνισμό μεταξύ των παιδιών.

*Εξωσχολική
απασχόληση και
κοινωνικότητα*

* Brants Dirk and others
'Accueil Extra - scolaire -
Une Nouvelle Approche'
Gendt, N.D.O, BVJK, 1993

Αντίθετα στο κέντρο εξωσχολικής απασχόλησης η απουσία αξιολόγησης της επίδοσης αποτελεί το βασικό στοιχείο που συμβάλλει στην δημιουργία φιλικών σχέσεων μεταξύ των παιδιών. Επίσης οι ομαδικές δραστηριότητες που καλλιεργούν την αυτοπειθαρχία και αυτοοργάνωση (π.χ. ομαδικές κατασκευές, διοργάνωση εορταστικών εκδηλώσεων, θεατρικών παραστάσεων, μουσικών συναυλιών κ.λπ.) δίνουν την ευκαιρία στα παιδιά να γευτούν τη χαρούμενη διαδικασία και τα θετικά αποτελέσματα της συνεργασίας. Το γενικότερο κλίμα ελευθερίας και αποδοχής της προσωπικότητάς τους αλλά και η βαθύτερη γνωριμία των συντρόφων τους μέσα από το παιχνίδι, οδηγούν τα παιδιά σε μια θετική στάση για τη ζωή που έχει ως κύρια χαρακτηριστικά τη διαλλακτικότητα και το σεβασμό του "άλλου". Είναι αυτονόητο ότι μιλώντας για ελευθερία δεν προτείνουμε την αναρχία και το χάος, αλλά την αντικατάσταση των εξωτερικών απαγορεύσεων από κανόνες που θα θεσπιστούν από κοινού με τα παιδιά με στόχο τη διασφάλιση αρμονικής συνύπαρξης μέσα στο χώρο του κέντρου. Ο γενικός κανόνας που διέπει τη ζωή στο ΚΔΑΠ είναι: "η ελευθερία του ενός σταματά εκεί όπου αρχίζει η ελευθερία του άλλου".

Επίσης πρέπει να υπογραμμιστεί πόσο σημαντικός είναι ο ρόλος της εξωσχολικής απασχόλησης όσον αφορά τα παιδιά που αντιμετωπίζουν πρόβλημα σχολικής αποτυχίας. Αν το σχολείο είναι ο μοναδικός κοινωνικός χώρος όπου τα παιδιά αυτά ασκούν τις ατομικές τους ικανότητες, τότε βιώνουν τη σχολική αποτυχία ως ολοκληρωτική αποτυχία, με αποτέλεσμα να χάνουν την αυτοεκτίμησή τους. Η εξωσχολική απασχόληση μπορεί να ανατρέψει αυτή την αρνητική κατάσταση των πραγμάτων, δίνοντας μια νέα ευκαιρία στα παιδιά αυτά να διοχετεύσουν τη δημιουργικότητά τους σε τομείς που

επιλέγουν τα ίδια, σύμφωνα με τα ενδιαφέροντά τους και τους ατομικούς τους ρυθμούς, να είναι αποτελεσματικά και να κατακτήσουν την εκτίμηση της ομάδας των συντρόφων τους και μάλιστα στο πλαίσιο ενός επίσημα αποδεκτού θεσμού. Το τελευταίο είναι ιδιαίτερα σημαντικό, γιατί αν δεν υπάρχει αυτή η εναλλακτική ασφαλιστική δικλείδα, η σχολική αποτυχία μπορεί να οδηγήσει τα παιδιά στην αναζήτηση δικαίωσης σε άλλους χώρους, που πολύ πιθανόν να είναι χώροι όπου οι νέοι ωθούνται σε αντικοινωνικές συμπεριφορές.

Στα κέντρα εξωσχολικής απασχόλησης οι ομάδες των παιδιών είναι μικτές ηλικιακά κι αυτό αποτελεί άλλο ένα ενδιαφέρον στοιχείο σε σχέση με την κοινωνικοποίησή τους. Το γεγονός ότι συνυπάρχουν και συνεργάζονται παιδιά διαφορετικής ηλικίας έχει πολύ θετικά αποτελέσματα, γιατί τα μεν μεγαλύτερα βοηθούν τα μικρότερα και αντλούν ικανοποίηση από αυτή την προσφορά τους, τα δε μικρότερα εμπλουτίζουν τις γνώσεις τους, ενώ συγχρόνως αποκτούν ένα αίσθημα ασφάλειας και υπερηφάνειας από αυτή τη σχέση. Ιδιαίτερα για τα μοναχοπαιδιά αυτό το υποκατάστατο αδελφικής σχέσης είναι πολύ χρήσιμο. Επίσης, πρέπει να ξέρουμε ότι το στάδιο ωριμότητας του κάθε παιδιού δεν εξαρτάται απόλυτα από την ηλικία του κι έτσι σε μια ομάδα συνομηλίκων μπορεί να έχουμε διαφορετικά επίπεδα ωριμότητας. Γι' αυτό πολλά παιδιά δεν συμβαδίζουν σε ενδιαφέροντα με τους συνομηλίκους τους και προτιμούν τη συντροφιά μικρότερων ή μεγαλύτερων. Για παράδειγμα, τα παιδιά με επίπεδο ωριμότητας χαμηλότερο του μέσου όρου πολύ συχνά κυριεύονται από άγχος εξαιτίας της υποχρεωτικής συνύπαρξης και σύγκρισης με τους συνομηλίκους τους στη σχολική τάξη, χάνουν την αυτοεκτίμησή τους και οδηγούνται σε μια πραγματική δυστυχία. Γι' αυτά τα παιδιά η δυνα-

*Η εξωσχολική
απασχόληση και
η ισότητα των
ευκαιριών*

τότητα συναναστροφής και συνεργασίας με μικρότερα παιδιά, που είναι θεμιτή στο πλαίσιο ενός κοινωνικά αποδεκτού θεσμού, είναι ευεργετική. Τα απαλλάσσει από το άγχος, τις ενοχές, και τα βοηθά να βρουν τον αυτοσεβασμό τους. Από την άλλη μεριά, τα παιδιά με επίπεδο ωριμότητας υψηλότερο του μέσου όρου, βρίσκουν στη συναναστροφή με μεγαλύτερα παιδιά ικανοποίηση των ενδιαφερόντων τους και διέξοδο από την πλήξη.

Ο θεσμός της εξωσχολικής απασχόλησης μπορεί να διαδραματίσει ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο στην προώθηση των ίσων ευκαιριών. Τα Κέντρα Δημιουργικής Απασχόλησης μπορούν και πρέπει να αποτελούν νησίδες στις οποίες κυριαρχεί η αντίληψη ότι:

- κάθε άτομο αποτελεί μία ανεξάρτητη οντότητα που δικαιούται τον α ρίοι σέβασμό των άλλων
- σε ένα κοινωνικό πλαίσιο, στο οποίο γίνεται σεβαστό το δικαίωμα στη διαφορετικότητα και στην ισονομία, τα άτομα καταφέρνουν να συμβιώσουν αρμονικά και να αποτελέσουν ένα ποικιλόμορφο αλλά και συγχρόνως ενιαίο σύνολο.

Στόχος των εμπυχωτών/τριών στα Κέντρα Δημιουργικής Απασχόλησης Παιδιών είναι να ακολουθήσουν μία παιδαγωγική απαλλαγμένη από διακρίσεις, καθιερώνοντας ένα κλίμα ισοτιμίας, διαλλακτικότητας και πολυφωνίας, καλλιεργώντας το σεβασμό για τον "άλλο" και ανατρέποντας στερεότυπα που τα παιδιά έχουν υιοθετήσει από το κοινωνικό περιβάλλον.

Οι καλλιτεχνικές δραστηριότητες, οι οποίες αποτελούν το κύριο περιεχόμενο της εξωσχολικής απασχόλησης και στις οποίες τα παιδιά συμμετέχουν με το σώμα, τις αισθήσεις και τον συναισθηματικό τους κόσμο, δίνουν τη δυνατότητα να απελευθερώνονται δυνάμεις που δεν ενεργοποιούνται με λογικές διεργασίες και να παγιώνονται στάσεις ζωής, οι οποίες εγ-

γράφονται στα βαθύτερα στρώματα της προσωπικότητας. Γι' αυτό η εξωσχολική απασχόληση ακόμα κι αν δεν είναι πολύωρη μπορεί να αντισταθμίσει την επίδραση τόσο του σχολείου, που αναπαράγει την κοινωνική ανισότητα με τις συνεχείς διαδικασίες αξιολόγησης*, όσο και των ΜΜΕ, που προωθούν τις κοινωνικές διακρίσεις με την προβολή στερεοτύπων. Στις δημιουργικές δραστηριότητες τα κριτήρια αξιολόγησης των ατόμων είναι πιο ελαστικά και πολυσύνθετα από ό,τι στο αυστηρά ιεραρχημένο σχολικό πλαίσιο και η διαφορετικότητα όχι μόνο νομιμοποιείται, αλλά τις περισσότερες φορές μπορεί να περιβληθεί με ιδιαίτερο γόητρο. Επίσης μέσα από παιχνίδια και συμβολικές διαδικασίες μπορεί να γίνει η απομυθοποίηση των στερεοτύπων που προωθούν τις διακρίσεις και η επεξεργασία θεμάτων που απαιτούν ειδική αντιμετώπιση (π.χ. πολιτικές ή θρησκευτικές διαφορές, σεξιστική συμπεριφορά κ.λπ.).

Για να ανταποκριθούν τα κέντρα εξωσχολικής απασχόλησης στις απαιτήσεις αυτού του ρόλου, πρέπει:

- α) να καθιερώσουν ένα γενικό κλίμα διαλλακτικότητας και ισονομίας και
- β) να εφαρμόσουν ειδικά προγράμματα για την καταπολέμηση των διακρίσεων.

Είναι αυτονόητο ότι το πρώτο αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για την επιτυχία οποιουδήποτε ειδικού προγράμματος.

α. Στα Κέντρα Δημιουργικής Απασχόλησης οι εμπυχωτές/τριες πρέπει να εφαρμόζουν μία καθημερινή εκπαιδευτική πρακτική που θα αντιστρατεύεται κάθε είδους προκατάληψη όσον αφορά:

- το φύλο
- τη θρησκεία
- τη γλώσσα
- τη φυλή
- την καταγωγή
- την κοινωνική τάξη
- τη σχολική επίδοση
- τη σωματική ικανότητα
- τη σεξουαλική επιλογή

* Από το βιβλίο της Άνας Φραγκουδάκη "Κοινωνιολογία της Εκπαίδευσης" (εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 1985) δανειζόμαστε το ακόλουθο απόσπασμα:
"Η κοινωνιολογική έρευνα πάνω στην εκπαίδευση ανακάλυψε, πράγμα που αποτελεί το κεντρικό θέμα τεράστιου αριθμού μελετών τα τελευταία 20-30 χρόνια, ότι το σύγχρονο σχολείο, το αξιοκρατικό σχολείο, με τις σχολικές μεθόδους αξιολόγησης (βαθμολογία, διαγωνίσματα, εξετάσεις), ασκεί επιλογή αυστηρά κοινωνική. Η σχολική αξιολόγηση αντιστοιχεί στην κοινωνική διαστρωμάτωση, δηλαδή η σχολική επιλογή αναπαράγει την κοινωνική ανισότητα."

Αυτό σημαίνει ότι οι εμπυχωτές/τριες θα είναι οι ίδιοι ευαισθητοποιημένοι στο θέμα της ισότητας των ευκαιριών και θα μεριμνούν ώστε και στη μικρότερη λεπτομέρεια της συμπεριφοράς τους ή της οργάνωσης της δουλειάς τους να είναι συνεπείς με τις αρχές της ισονομίας και της αποδοχής της διαφορετικότητας.

Για να είναι αυτό δυνατό, είναι απαραίτητο να έχει προηγηθεί μία φάση εσωτερικών διεργασιών του ίδιου του εκπαιδευτικού - δηλαδή διερεύνησης της δικής του στάσης απέναντι στις κάθε είδους διακρίσεις. Στο βιβλίο της Anti-Bias Curriculum - Tools for Empowering Young Children η Αμερικανίδα Louise Derman Sparks* περιγράφει τέσσερις στόχους που θα πρέπει να έχει κατακτήσει ο εκπαιδευτικός που θέλει να εφαρμόσει μια παιδαγωγική απαλλαγμένη από διακρίσεις.

Πρώτος στόχος: Να γνωρίσω καλύτερα τον ίδιο τον εαυτό μου, απαντώντας στις παρακάτω ερωτήσεις:

- πώς επηρεάζονται οι παιδαγωγικές μου αντιλήψεις, οι παιδαγωγικοί μου στόχοι και η συμπεριφορά μου, από τη δική μου πολιτισμική προέλευση;
- πώς αντιλαμβάνομαι το "Ποιος είμαι", σε ποια κοινωνική ομάδα θεωρώ ότι ανήκω, και πώς αισθάνομαι για τα άλλα μέλη αυτής της ομάδας;
- ποια είναι η θέση της κοινωνικής μου ομάδας στην ιστορία της χώρας μου και στην τωρινή πραγματικότητα;
- ποια στερεότυπα, ποιες προτιμήσεις έχω ήδη υιοθετήσει από τον κοινωνικό μου περίγυρο;

Δεύτερος στόχος: Να λαμβάνω υπόψη μου την πολιτισμική προέλευση κάθε οικογένειας, να καταλαβαίνω πώς αυτή επηρεάζει τις αντιλήψεις της για την ανατροφή των παιδιών, καθώς και τον τρόπο επικοινωνίας μαζί μας. Έτσι θα αποκτήσω τη διαλ-

* Sparks Derman Louise
'Anti-bias Curriculum -
Tools for Empowering
Young Children',
The National Association for
the Education of Young
Children
(NAEYC), USA, 1989)

λακτικότητα που χρειάζεται για να μπορώ να γεφυρώσω το χάσμα ανάμεσα σ' αυτό που οι γονείς θεωρούν σωστό για το παιδί και στις δικές μου παιδαγωγικές αντιλήψεις.

Τρίτος στόχος: Να αποκτήσω κριτική ικανότητα όσον αφορά στις κάθε είδους διακρίσεις και στα ιεραρχημένα στερεότυπα στη δουλειά μου.

Τέταρτος στόχος: Να μάθω να θέτω στους άλλους ζητήματα που έχουν σχέση με τις προκαταλήψεις στην εκπαίδευση, να τα συζητώ μαζί τους και να βρίσκω το θάρρος να ενεργώ συλλογικά για θετικές αλλαγές.

β. Παράλληλα οι εμπυχωτές/τριες μπορούν να εφαρμόζουν ειδικά προγράμματα για την καταπολέμηση των διακρίσεων.

Τα προγράμματα αυτά πρέπει να χαρακτηρίζονται από σαφείς παιδαγωγικούς στόχους που συνολικά θα βοηθήσουν τα παιδιά να συνειδητοποιήσουν ότι οι άνθρωποι διαφέρουν μεταξύ τους ως προς το χρώμα του δέρματος, των ματιών ή των μαλλιών, το φύλο, την ηλικία, τις συνήθειες διατροφής και διαβίωσης, τον τόπο γέννησης, τη θρησκευτική πίστη κ.λπ., αλλά έχουν όλοι τα ίδια δικαιώματα στη ζωή και αντιμετωπίζουν κοινά προβλήματα που μπορούν να τα λύσουν με τη συνεργασία.

Προτείνουμε μία σειρά διαδοχικών στόχων που μπορούν να αποτελέσουν το σκελετό των προγραμμάτων αυτών:

(1) Γνωρίζω τον εαυτό μου, τα συναισθήματά μου, τα αποδέχομαι, τα παρουσιάζω στην ομάδα μου, και αποκτώ αίσθηση της προσωπικής μου αξίας.

(2) Γνωρίζω τον διπλανό μου, την προέλευσή του, την ιδιαιτερότητά του, τα συναισθήματά του, τον αποδέχομαι όπως είναι, και αποκτώ την ικανότητα να μπαίνω στη θέση των άλλων, να κατανοώ τη συμπεριφορά τους και να μοιράζομαι τις συγκινήσεις και τις σκέψεις τους.

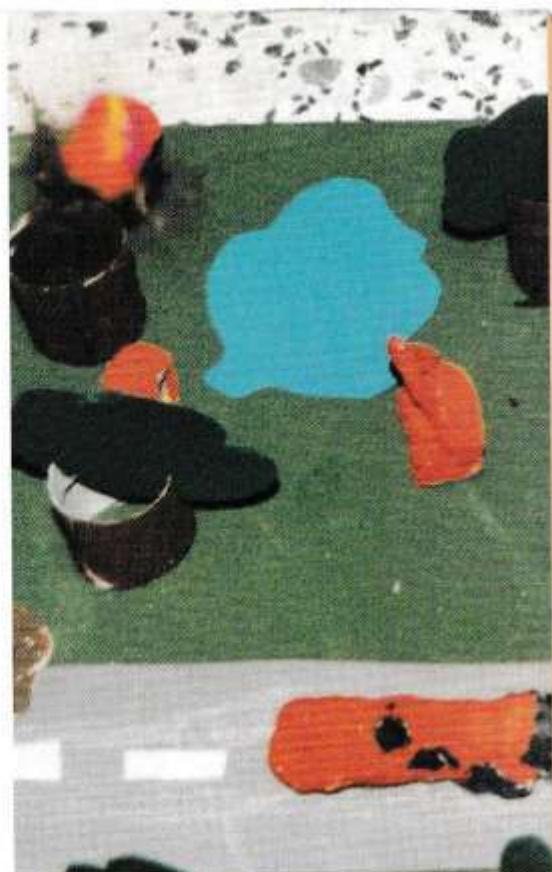
(3) Συνεργάζομαι με τα μέλη της ομάδας μου για να επιτελέσουμε ένα κοινό έργο, συμφωνούμε για τα όρια του "ζωτικού χώρου" του ενός και του άλλου, αναγνωρίζουμε τα προβλήματα που ανακύπτουν και τα λύνουμε με τρόπο που να μην πληγώσουμε τα αισθήματά κανενός. Έτσι αποκτούμε συνείδηση ότι "ανήκουμε" σε μια ομάδα, μέσα στην οποία αναπτύσσουμε θετική στάση για τη ζωή και τη δημιουργία.

(4) Εντοπίζω τις προκαταλήψεις και τα αρνητικά στερεότυπα που προβάλλει ο κοινωνικός μου περίγυρος, τα αναλύω και, στη συνέχεια, προσπαθώ να τα ανατρέψω μέσα από συνθετικές διεργασίες και κοινή δράση με την ομάδα μου.

Κατακτώντας αυτούς τους στόχους, τα παιδιά αποκτούν αυτοεκτίμηση, μαθαίνουν να σέβονται την ιδιαιτερότητα του άλλου και να μην πληγώνουν τα αισθήματά του, καθώς και να αναγνωρίζουν και να αντιμάχονται την αδικία, είτε αυτή απευθύνεται στα ίδια είτε στον διπλανό τους. Με λίγα λόγια, θέτουν τις βάσεις για να γίνουν αργότερα ενεργοί πολίτες που θα διαφυλάσσουν τους δημοκρατικούς θεσμούς μιας κοινωνίας χωρίς διακρίσεις.

ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΤΩΝ ΚΕΝΤΡΩΝ
ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗΣ
ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ
ΠΑΙΔΙΩΝ

II

ΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

Περιεχόμενο του προγράμματος ενός Κέντρου Δημιουργικής Απασχόλησης Παιδιών αποτελεί η ενασχόληση με όλες τις μορφές τέχνης, (λογοτεχνία, ζωγραφική, μουσική, χορό, θέατρο, φωτογραφία, κινηματογράφος), αλλά και με άλλες δραστηριότητες που εμπεριέχουν το στοιχείο της δημιουργίας (π.χ. μαγειρική) και της κοινωνικής παρέμβασης (π.χ. περιβαλλοντικά παιχνίδια). Οποιοδήποτε κι αν είναι το αντικείμενο της ενασχόλησης, η διαδικασία έχει πάντα τη μορφή παιχνιδιού και όχι μαθήματος. Με άλλα λόγια αποσκοπεί στην απόλαυση, στην ψυχική συμμετοχή, στην προσωπική έκφραση και όχι στην απόκτηση συγκεκριμένων γνώσεων. Συγχρόνως όμως προσφέρει πλούτο αισθητικών ερεθισμάτων, τα οποία βοηθούν τα παιδιά να τελειοποιήσουν τα εκφραστικά τους μέσα.

Γι' αυτό και οι όροι με τους οποίους θα αναφερόμαστε πιο κάτω στο περιεχόμενο αυτών των δραστηριοτήτων είναι:

- λογοτεχνικά παιχνίδια
- θεατρικά παιχνίδια
- μουσικοκινητικά παιχνίδια
- εικαστικά παιχνίδια
- κουκλοθέατρο
- περιβαλλοντικά παιχνίδια
- οπτικοακουστικά παιχνίδια

Με αυτόν τον τρόπο θα υπενθυμίζουμε συνέχεια το ανάλαφρο κι ευχάριστο στοιχείο που πρέπει να χαρακτηρίζει το πρόγραμμα ενός ΚΔΑΠ.

Είναι απαραίτητο να διευκρινήσουμε ότι πάντα στα παιχνίδια αυτά το παιδί πρέπει να είναι πομπός και όχι δέκτης. Εκδηλώσεις που βάζουν το παιδί στη θέση του παθητικού θεατή ή ακροατή (π.χ. συναυλίες επαγγελματιών τραγουδιστών, παραστάσεις

επαγγελματιών ηθοποιών κ.λπ.) δεν εντάσσονται στο πλαίσιο των κανονικών δραστηριοτήτων ενός ΚΔΑΠ. Ίσως σε απομονωμένες πολιτιστικά περιοχές να έχει νόημα η διοργάνωση από το ΚΔΑΠ κάποιων έκτακτων εκδηλώσεων τέτοιου είδους που στη συνέχεια θα αποτελέσουν την αφετηρία για δημιουργικές διαδικασίες.

Όλες οι δραστηριότητες μπορούν να πραγματοποιούνται εξατομικευμένα ή ομαδικά. Από τον τρόπο, με τον οποίο θα προσεγγίζεται το αντικείμενο ενασχόλησης κάθε φορά, προκύπτουν διάφορες εναλλακτικές μορφές προγράμματος, που θα τις περιγράψουμε αναλυτικά στο επόμενο κεφάλαιο.

Εδώ, όμως θεωρούμε απαραίτητο να αφιερώσουμε λίγα λόγια στους παιδαγωγικούς στόχους της ενασχόλησης με κάθε αντικείμενο.

1. Λογοτεχνικά Παιχνίδια

Τα λογοτεχνικά παιχνίδια είναι δυο ειδών:

- α) Παιχνίδια που φέρνουν τα παιδιά σε επαφή με το έργο των λογοτεχνών, το οποίο χρησιμοποιούμε ως ερέθισμα για την ενεργοποίηση της δικής τους δημιουργικότητας σε άλλους τομείς τέχνης (π.χ. ανάγνωση ενός ποιήματος και στη συνέχεια εικαστική έκφραση με αφορμή κάποιο στοιχείο του ποιήματος κ.λπ.).
- β) Παιχνίδια που μέσα από ποικίλλα ερεθίσματα οδηγούν τα παιδιά στη συγγραφή λογοτεχνικών κειμένων (π.χ. συγγραφή ιστορίας με αφορμή κάποιο μουσικό άκουσμα κ.λπ.).

Στόχος και των δυο ειδών είναι να ευαισθητοποιήσουν τα παιδιά στην έκφραση προσωπικών συναισθημάτων ή σκέψεων με το λόγο. Επίσης να τα κάνουν να συνειδητοποιήσουν ότι πέρα από την ανέμελη καθημερινή γλώσσα, υπάρχει και η δυνατότητα χρήσης του λόγου (πεζού ή ποιητικού) για την

έκφραση βαθύτερων συναισθημάτων και συνθετότερων σκέψεων και ότι στην περίπτωση αυτή απαιτείται ειδική φροντίδα για να έχει κανείς τα ανάλογα αισθητικά αποτελέσματα που θα διασφαλίσουν την επικοινωνία με τον αναγνώστη.

2. Θεατρικά Παιχνίδια

Στα θεατρικά παιχνίδια τα παιδιά χρησιμοποιούν το σώμα, τη φωνή, την κίνηση και τέλος τον προφορικό λόγο. Εδώ το μέσο έκφρασης είναι το ίδιο τους το κορμί, οι ίδιοι είναι και όργανα και οργανοπαίκτες, με αποτέλεσμα να κατακτούν μέσα από τη θεατρική διαδικασία μεγαλύτερη αυτογνωσία κι έλεγχο του εαυτού τους*.

Η συμμετοχή στα ομαδικά θεατρικά παιχνίδια συνεπάγεται μεγάλο βαθμό προσωπικής έκθεσης, "απογύμνωσης", κι έτσι οδηγεί σε βαθύτερη γνωριμία κι επικοινωνία των μελών της ομάδας. Είναι βέβαια αυτονόητο ότι υπάρχουν αρκετά παιδιά που δεν έχουν από την αρχή τη διάθεση και τη ψυχολογική ωριμότητα να εκτεθούν μπροστά στην ομάδα και ο/η εμπυχωτής/τρια πρέπει να περιμένει με διακριτικό-

* Καραγιώργη Ελένη
"Θεατρικά Παιχνίδια",
Εκδ. ΚΕΘΙ, Αθήνα 1998

τητα και υπομονή τη στιγμή που θα κατανικήσουν αυτά μόνα τους τους ενδοιασμούς τους και θα αποφασίσουν τη συμμετοχή τους στο παιχνίδι. Συγχρότως όμως, πρέπει να ενισχύει τη διάθεση των παιδιών για προσωπική έκφραση, παίζοντας ο ίδιος μαζί τους και δημιουργώντας ένα γενικό κλίμα ελευθερίας κι ευθυμίας.

Ένα πρόγραμμα θεατρικού παιχνιδιού περιλαμβάνει μια σειρά θεμάτων που τα επεξεργαζόμαστε διαδοχικά σύμφωνα με το βαθμό δυσκολίας τους. Τα θέματα αυτά είναι:

- Παιχνίδια γνωριμίας κι εμπιστοσύνης
- Παντομίμα
- Φωνητικά και κινησιολογικά παιχνίδια
- Παιχνίδια κίνησης και αφήγησης
- Αυτοσχεδιασμός
- Οργάνωση παράστασης

Για να μπορεί ο συντονιστής να εμπυχώνει την ομάδα είναι απαραίτητο να έχει εκπαιδευτεί βιωματικά, ώστε να έχει απελευθερώσει τις δικές του εκφραστικές ικανότητες. Συγχρότως όμως δεν πρέπει να ξεχνά ότι ο ρόλος του είναι απλά και μόνο συντονιστικός. Στόχος του είναι να ενθαρρύνει τα παιδιά να δρουν και να εκφράζονται τα ίδια και όχι να τον ακολουθούν ή να τον μιμούνται. Πολλές φορές στο τελικό στάδιο της οργάνωσης παράστασης υπάρχει ο κίνδυνος ο/η εμπυχωτής/τρια να επενδύει προσωπικές σκηνοθετικές φιλοδοξίες, να επιδιώκει ένα συγκεκριμένο αποτέλεσμα και να μην αφήνει πρωτοβουλίες στα παιδιά. Εδώ ακριβώς χρειάζεται ιδιαίτερη προσοχή, ώστε να αυτοκαταργείται και να αναθέτει σε εκείνα όλες τις ευθύνες του ανεβασματος της παράστασης, βοηθώντας τα μόνο στα σημεία όπου τα ίδια φτάνουν σε αδιέξοδο.

3. Μουσικοκινητικά Παιχνίδια

Τα μουσικοκινητικά παιχνίδια έχουν στόχο να μυήσουν τα παιδιά στον κόσμο του ρυθμού, της μελωδίας και της αρμονίας, συνδυάζοντας τη μουσική με την κίνηση. Είναι τόσο στενή η σχέση της μουσικής με την κίνηση, ώστε η μουσικοκινητική αποτελεί μια ανεξάρτητη, ολοκληρωμένη γλώσσα*. Οι κώδικες αυτής της γλώσσας ήδη λειτουργούν ασυνείδητα μέσα μας, και στόχος του/της εμπυχωτή/τριας είναι να δείξει στα παιδιά τον τρόπο με τον οποίο θα τους ανακαλύψουν, ώστε να τους χρησιμοποιούν συνειδητά για την προσωπική τους έκφραση και την επικοινωνία με τους άλλους. Τα μουσικοκινητικά παιχνίδια δίνουν στα παιδιά την ευκαιρία να εξωτερικεύσουν τα συναισθήματά τους, ενώ συγχρόνως τα εξασκούν στην αυτοσυγκέντρωση, στην αυτοπειθαρχία και στη συνεργασία.

Ένα πρόγραμμα μουσικοκινητικής αγωγής ξεκινάει με απλά ρυθμικά παιχνίδια στα οποία τα παιδιά χρησιμοποιούν σαν μουσικό όργανο μόνο το σώμα τους. Στη συνέχεια προχωρούν στη γνωριμία των μουσικών οργάνων, που αποτελούν πια για αυτά την προέκταση του σώματός τους και τα βοηθούν να μετατρέψουν τους εσωτερικούς τους παλμούς

* Μιχαήλ Δέσποινα
"Μουσικοκινητικά
Παιχνίδια",
Εκδ. ΚΕΘΙ, Αθήνα 1998

σε ρυθμούς και μελωδίες. Με αυτόν τον τρόπο δημιουργείται μια βαθιά σχέση με τον κόσμο της μουσικής, μια σχέση που μπορεί να οδηγήσει κάποια παιδιά στην απόφαση να μελετήσουν πιο διεξοδικά ένα συγκεκριμένο μουσικό όργανο.

Τότε αυτό μπορεί να γίνει σε κάποιο ωδείο και δεν αποτελεί αντικείμενο του κέντρου δημιουργικής απασχόλησης. Βέβαια σε περιοχές απομονωμένες, όπου δεν υπάρχει ωδείο, θα μπορούσε το Κ.Δ.Α.Π να εντάξει στις δραστηριότητες του και την εξατομικευμένη ή σε μικρές ομάδες διδασκαλία ενός οργάνου, αν βέβαια υπάρχει ειδικευμένος μουσικός δάσκαλος.

Η επαφή με το έργο των μεγάλων δημιουργών της κλασσικής μουσικής εντάσσεται μέσα στο περιεχόμενο της μουσικοκινητικής αγωγής, αλλά με κανένα τρόπο δεν πρέπει να πάρει τη μορφή μαθήματος ιστορίας της μουσικής. Αντίθετα η προσέγγιση πρέπει να γίνεται με μια σειρά δραστηριοτήτων που θα οδηγούν μέσα από τις αισθήσεις στην ουσιαστική επικοινωνία με το έργο των μεγάλων καλλιτεχνών και θα διατηρούν σε εγρήγορση την ευαισθησία των παιδιών.

4. Εικαστικές Δραστηριότητες

Στις εικαστικές δραστηριότητες έχουμε μια νέα μεταβλητή: τη χρήση κάποιου υλικού που "λειτουργεί ως μεσάζων και διευκολύνει την έκφραση του παιδιού. Για το εικαστικό αποτέλεσμα ένα μέρος της ευθύνης το έχει το ίδιο το υλικό, που προσφέρει μια ασφαλή σύμβαση για να βγούν πιο εύκολα στην επιφάνεια προσωπικά συναισθήματα και στάσεις".*

Το γεγονός ότι το έργο που θα προκύψει από το διάλογο καλλιτέχνη - υλικού στη συνέχεια υπάρχει

* Καραντάνα Πόλα,
Κανάκη Άννα:
"Εικαστικά Παιχνίδια",
Εκδ. ΚΕΟΙ, Αθήνα, 1998.

ανεξάρτητα από εκείνον, εξηγεί πολύ ανάγλυφα στα παιδιά την έννοια της δημιουργίας. Εδώ δεν έχουμε μόνο μια προέκταση του εαυτού μας, αλλά ένα δημιούργημα, που, από τη στιγμή που θα τελειώσει, αποκόπτεται από εμάς. Έτσι μπορούμε να σταθούμε απέναντί του και να το δούμε από την ίδια οπτική γωνιά που το βλέπουν και οι άλλοι. Είναι δηλαδή μια κανονική "γέννα" που δίνει στα παιδιά ένα βαθύ αίσθημα ολοκλήρωσης και στη συνέχεια τα βοηθάει να αποστασιοποιηθούν από τον ίδιο τους τον εαυτό και από τα προβλήματα που τα απασχολούν.

Από την άλλη μεριά η αίσθηση ότι παίρνουν ένα άμορφο υλικό και το πλάθουν, όπως εκείνα θέλουν, τα εξοικειώνει με την ιδέα της κοινωνικής παρέμβασης. Αφού οι μικροί καλλιτέχνες μπορούν να αλλάξουν τη μορφή των υλικών, μπορούν να αλλάξουν και τον κόσμο. Κι αν αυτό είναι πολύ φιλόδοξο ή ακόμα και ουτοπικό, τουλάχιστον μπορούν να αλλάξουν ό,τι δεν τους αρέσει στην προσωπική τους ζωή και στον κοντινό τους κοινωνικό χώρο.

Επίσης οι εικαστικές δραστηριότητες είναι αυτές που επενδύουν με γόητρο τη χειρωνακτική εργασία και τη συνδέουν με τη πνευματική. Γι' αυτό είναι καθοριστικής σημασίας για τα παιδιά εκείνα που βιώνουν σχολική αποτυχία, επειδή τα ενδιαφέροντά τους προσανατολίζονται στις χειρωνακτικές δραστηριότητες και όχι στον ακαδημαϊκό λόγο, που κατέχει την κυρίαρχη θέση στο σχολικό πρόγραμμα. Τα παιδιά αυτά έχουν στο ΚΔΑΠ την ευκαιρία να ικανοποιήσουν τις δημιουργικές τους ανάγκες, να αναδείξουν τις ικανότητές τους, να κερδίσουν την εκτίμηση της ομάδας και να ανακτήσουν το χαμένο τους αυτοσεβασμό.

Οι τεχνικές που περιλαμβάνει ένα πρόγραμμα εικαστικών δραστηριοτήτων είναι ποικίλλες και αφορούν τόσο τη διδιάστατη απεικόνιση όσο και την τρισδιάστατη. Η ζωγραφική αποτελεί πάντα τη βάση του προγράμματος. Με αυτήν ξεκινάμε και σ' αυτήν επιστρέφουμε μετά από κάθε καινούργια τεχνική.

Οι ομαδικές εικαστικές δραστηριότητες παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον, γιατί μ' αυτές τα παιδιά μαθαίνουν όχι απλά να συνεργάζονται, αλλά και να μοιράζονται το χώρο, τα υλικά, τα εργαλεία, με λίγα λόγια να συμβιώνουν.

Τέλος, η γνωριμία του έργου των μεγάλων ζωγράφων ή γλυπτών αποτελεί ένα βασικό στοιχείο για την καλλιέργεια της αισθητικής των παιδιών, με την προϋπόθεση ότι θα προσεγγίζεται με τον ίδιο τρόπο που προτείναμε και στο κεφάλαιο της μουσικοκινητικής αγωγής για το έργο των μουσουργών.

5. Το κουκλοθέατρο

Το κουκλοθέατρο συνδυάζει τις εικαστικές δραστηριότητες με τη θεατρική έκφραση, αφού περιλαμβάνει κατασκευή και θεατρική χρήση κούκλας.

Υπάρχουν πολλές τεχνικές για την κατασκευή κούκλας. Από αυτές μερικές είναι πολύ απλές και ενδείκνυνται για τις μικρές ηλικίες. Άλλες είναι πιο σύνθετες, απαιτούν ανεπτυγμένες δεξιότητες κι επομένως απευθύνονται σε μεγαλύτερες ηλικίες, αλλά συγχρόνως προσφέρουν και περισσότερες δυνατότητες κατά τη χρήση τους (π.χ. κίνηση των μελών του σώματος). Είναι σημαντικό, αντί να χρησιμοποιούν τις κούκλες που κυκλοφορούν στο εμπόριο, τα παιδιά να κατασκευάζουν τις δικές τους κούκλες, κι αν είναι αυτές πιο ατελείς στην κατασκευή τους. Με τις έτοιμες κούκλες υποχρεώνονται να αρκестούν σε κάποιες τυποποιημένες μορφές και να περιορίσουν τη φαντασία τους, ενώ με τις αυτοσχέδιες κούκλες δίνουν σάρκα και οστά στα δικά τους οράματα.

Η θεατρική πράξη του κουκλοθέατρου προσφέρει στα παιδιά τη δυνατότητα να ταυτίζονται με την κούκλα και να προβάλλουν μέσα από αυτήν τα δικά τους συναισθήματα. Εδώ δεν νοιώθουν τόσο εκτεθειμένα, όσο στο θεατρικό παιχνίδι, μια που η κούκλα λειτουργεί σαν πρόφαση, σαν ασπίδα. Έτσι καταργούνται οι λογοκριτικοί μηχανισμοί και διευκολύνεται η εξωτερίκευση απαγορευμένων συναισθημάτων. Γι' αυτό το κουκλοθέατρο είναι ένα πολύ χρήσιμο εργαλείο για το συντονιστή όσον αφορά στην επεξεργασία θεμάτων που έχουν σχέση με τη διαμόρφωση κώδικα ηθικών αξιών.

Το θέατρο σκιών, που αποτελεί μέρος της πολιτιστικής μας κληρονομιάς, μπορεί να ενταχτεί στις δραστηριότητες του ΚΔΑΠ και συνήθως ενδιαφέρει ιδιαίτερα τα μεγαλύτερα παιδιά.

6. Περιβαλλοντικά Παιχνίδια

Στόχος των περιβαλλοντικών παιχνιδιών είναι να γνωρίσουν στα παιδιά τους μηχανισμούς -φυσικούς και κοινωνικούς- που ορίζουν τη ζωή των ανθρώπων, τις μεταξύ τους σχέσεις αλληλεπίδρασης και τις δυνατότητες παρέμβασης του ατόμου στους μηχανισμούς αυτούς. Αυτό που πρέπει να γίνει κατανοητό από τα παιδιά είναι ότι οι μηχανισμοί αυτοί έχουν άμεση σχέση με την προσωπική τους ζωή, τα καθημερινά τους προβλήματα, τον ίδιο τους τον εαυτό. Γι' αυτό και τα παιχνίδια έχουν ως αφετηρία τα βιώματα των παιδιών, ενώ στη συνέχεια προχωρούν στην παρατήρηση κι έρευνα του τρόπου λειτουργίας χώρων που βρίσκονται έξω από το ΚΔΑΠ και τελειώνουν με την καλλιτεχνική έκφραση των παιδιών σε σχέση με το θέμα που επεξεργάζεται η ομάδα κάθε φορά. Έτσι τα κάνουν να συνειδητοποιήσουν ότι η καλλιτεχνική έκφραση αποτελεί έναν τρόπο κοινωνικής παρέμβασης.

Τα περιβαλλοντικά παιχνίδια αναπτύσσουν την κοινωνική ευαισθησία, την παρατηρητικότητα, την κριτική ικανότητα και την πρωτοβουλία των παιδιών. Μ' αυτόν τον τρόπο ανοίγουν το δρόμο για τη διαμόρφωση ατόμων με δημοκρατική συνείδηση και συμπεριφορά.

7. Οπτικοακουστικά Παιχνίδια

Όταν μιλάμε για οπτικοακουστικά παιχνίδια, εννοούμε προγράμματα που μυούν τα παιδιά στον κόσμο της φωτογραφίας, του βίντεο και του κινηματογράφου. Αυτά απευθύνονται σε παιδιά ηλικίας πάνω από 8 χρόνων, και έχουν στόχο να εισαγάγουν τα παιδιά στην ιδέα της καταγραφής της πραγματικότητας (φωτογραφία, ταινίες ντοκυμανταίρ) ή της αναπαράστασης εσωτερικών εικόνων (ταινίες μυθοπλασίας) με τη χρήση της τεχνολογίας. Αυτός ο νέος παράγοντας -η τεχνολογία- που παρεμβαίνει ανάμεσα στην αρχική καλλιτεχνική σύλληψη και στο τελικό έργο, προσφέρει πρωτόγνωρες δυνατότητες έκφρασης και ανανεώνει το ενδιαφέρον των παιδιών. Συγχρόνως απαιτεί μεγαλύτερη ικανότητα συγκέντρωσης, συγκρότησης της σκέψης και οργάνωσης σε πρακτικά ζητήματα.

Αυτό όμως που είναι ιδιαίτερα σημαντικό σε σχέση με τα προγράμματα αυτά, είναι το γεγονός ότι βάζουν το παιδί στη θέση του πομπού και το βοηθούν να μάθει τους κώδικες της οπτικοακουστικής γλώσσας. Έτσι παύει πια να είναι παθητικός δέκτης των μηνυμάτων, με τα οποία το βομβαρδίζουν τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης, και μετατρέπεται σε έναν απαιτητικό θεατή που είναι ικανός να κρίνει αυτό που βλέπει και ακούει, να ανακαλύπτει τα κρυμμένα νοήματα και να αντιστέκεται στις αρνητικές επιδράσεις. Η γνώση της οπτικοακουστικής γλώσσας οδηγεί σε απομυθοποίηση του μέσου, η οποία όμως δεν στερεί από τα παιδιά τη δυνατότητα να απολαύσουν τη γοητεία ενός ωραίου έργου, ενώ αντίθετα τα βοηθάει να απαλλαγούν από αισθήματα φόβου που τους προξενούν οι σκηνές βίας ή τρόμου.

Ένα πρόγραμμα οπτικοακουστικών παιχνιδιών αρχίζει με τη γνωριμία της φωτογραφικής τέχνης. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τα παιδιά παρουσιάζουν τα οπτικά τρυκ (διπλοτυπίες κ.λπ.) που τους δίνουν τη δυνατότητα να παρέμβουν στην πραγματικότητα και να βάλουν την προσωπική τους πινελιά στην εικόνα του κόσμου. Μια πινελιά που συνήθως έχει πολλή φαντασία και χιούμορ.

Αφού κατακτήσουν τη φωτογραφική τέχνη, τα παιδιά είναι έτοιμα να συνδυάσουν την εικόνα με τον ήχο και να εξερευνήσουν τα μυστικά της εβδομης τέχνης, που είναι η τέχνη που έχει σφραγίσει τον εικοστό αιώνα και που εμπεριέχει στοιχεία από όλες τις άλλες (λογοτεχνία, ζωγραφική, θέατρο, μουσική, χορό). Γι' αυτό ακριβώς και είναι σκόπιμο να έχει προηγηθεί η συμμετοχή των παιδιών στα υπόλοιπα προγράμματα του ΚΔΑΠ πριν αρχίσουν την ενασχόληση με την κινηματογραφική τέχνη. Στο επίπεδο της καταγραφής της πραγματικότητας η φωτογραφία,

το βίντεο ή ο κινηματογράφος μπορούν να συνδυασθούν με τα περιβαλλοντικά παιχνίδια.

Το βίντεο είναι πιο εύχρηστο για τις μικρές ηλικίες και πολύ φθηνότερο από ότι ο ερασιτεχνικός κινηματογράφος, γι' αυτό προτείνουμε τη χρήση του στα Κέντρα Δημιουργικής Απασχόλησης. Με μια βιντεοκάμερα τα παιδιά μπορούν να αρχίσουν από πολύ απλά παιχνίδια και να καταλήξουν στην παραγωγή ντοκυμανταίρ, βιντεοκλίπ ή ταινιών με υπόθεση. Το σενάριο, η σκηνοθεσία, η ερμηνεία των ρόλων καθώς και η τεχνική δουλειά πρέπει να ανατίθενται στα παιδιά και ο/η εμπυχωτής/τρια να έχει απλώς το ρόλο του συντονιστή της ομάδας. Οι τεχνικές ανάγκες της παραγωγής ενός οπτικοακουστικού έργου απαιτούν υψηλό επίπεδο συνεργασίας μεταξύ των μελών της ομάδας κι αυτό εξασκεί τα παιδιά στην αυτοοργάνωση και πειθαρχία. Συγχρόνως ένα κινηματογραφικό συνεργείο περιλαμβάνει ποικιλία επαγγελματιών (ηθοποιούς, τεχνικούς, οργανωτικά στελέχη κ.λπ.) και είναι τόσο διαφορετικές οι προδιαγραφές για την κάθε ειδικότητα, ώστε όλα τα παιδιά μπορούν να βρουν μια θέση που να τους ταιριάζει.

ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

Από όσα έχουμε πει σχετικά με τους στόχους της εξωσχολικής απασχόλησης γίνεται φανερό ότι το πρόγραμμα ενός Κέντρου Δημιουργικής Απασχόλησης Παιδιών πρέπει να χαρακτηρίζεται από ευλυγισία και να προσαρμόζεται πάντα στις απαιτήσεις της τοπικής κοινωνίας. Σε κάθε περιοχή πρέπει να προηγείται έρευνα που θα εξετάζει τόσο τις ανάγκες γονιών και παιδιών, όσο και τις ήδη παρεχόμενες υπηρεσίες από άλλους φορείς -εκπαιδευτικούς ή κοινωνικούς- και στη συνέχεια να σχεδιάζεται το πρόγραμμα του Κέντρου Δημιουργικής Απασχόλησης.

Υπάρχουν διάφορα είδη προγραμμάτων δημιουργικής απασχόλησης και κάθε Κέντρο μπορεί να εφαρμόσει είτε ένα είδος, είτε συνδυασμό πολλών. Η δεύτερη λύση είναι συνήθως προτιμότερη, γιατί καλύπτει περισσότερες ανάγκες.

Σε όλες τις περιπτώσεις είναι καλό να δίνουμε την δυνατότητα στα παιδιά να έρχονται στην αρχή δοκιμαστικά να γνωρίσουν τι ακριβώς συμβαίνει σε ένα πρόγραμμα κι έπειτα να αποφασίζουν τη συμμετοχή τους.

1. Πρόγραμμα ελεύθερης εξατομικευμένης απασχόλησης σε μόνιμο εσωτερικό χώρο

Αυτή είναι η κλασική και βασική μορφή που έχουν συνήθως τα προγράμματα των Κέντρων Δημιουργικής Απασχόλησης και που ανταποκρίνεται άμεσα στις επιταγές της αρχής του σεβασμού του δικαιώματος του παιδιού για ελεύθερη επιλογή στην αξιοποίηση του χρόνου του. Κάθε παιδί μπορεί να έρθει στο κέντρο οποιαδήποτε ώρα της ημέρας θέλει και μπορεί. Εκεί βρίσκει θερμή υποδοχή από τα

μόνιμα στελέχη του κέντρου και μια σταθερή υποδομή για ποικίλλες δραστηριότητες, εξατομικευμένες (π.χ. διάβασμα εξωσχολικών βιβλίων, ζωγραφική, κατασκευές, κ.λπ.) ή σε μικρές ομάδες (παιχνίδι με κούκλες, αυτοσχέδιο θεατρικό παιχνίδι, επιτραπέζια παιχνίδια, ελεύθερη συζήτηση κ.λπ.).

Αυτή η μορφή προγράμματος απαιτεί ένα πολύ σφρά δομημένο χώρο, ο οποίος θα χωρίζεται σε γωνιές που θα είναι αφιερωμένες κάθε μία και σε ένα είδος δραστηριότητας. Σε κάθε γωνιά θα υπάρχουν τακτοποιημένα, αλλά και εκτεθειμένα στη διά-

θεση των παιδιών, όλα τα πρακτικά μέσα που χρειάζονται για την ενασχόλησή τους (π.χ. βιβλία, επιτραπέζια παιχνίδια, χαρτιά, μπογιές, κούκλες, υλικά μασκαρέματος κ.λπ.). Κάθε παιδί μπορεί

να επιλέγει με ποιο αντικείμενο θα ασχοληθεί, για πόσο χρόνο και με ποια παρέα. Αν ένα παιδί δεν θέλει να ασχοληθεί με τίποτα, αλλά έχει ανάγκη να ξεκουραστεί, μπορεί να το κάνει, ξαπλώνοντας σε μαξιλάρια ή σε μικρά καναπεδάκια.

Όπως γίνεται φανερό αυτή η μορφή προγράμματος λειτουργεί σαν μια συνέχεια του ελεύθερου χρόνου στο σπίτι, μόνο που εδώ το παιδί έχει πολύ μεγαλύτερη δυνατότητα επιλογής ως προς τις δραστηριότητες ή τα υλικά μέσα αλλά και ως προς τη συναναστροφή με συνομηλίκους.

Ο ρόλος του συντονιστή του Κέντρου Δημιουργικής Απασχόλησης στην περίπτωση αυτή πλησιάζει πολύ αυτόν του γονιού μιας πολυμελούς οικογένειας, που υποδέχεται το παιδί, ακούει τα νέα του, ενδιαφέρεται για τη συναισθηματική του κατάσταση, του παρέχει τα απαραίτητα υλικά γι' αυτό που θέλει να κάνει και δεν παρεμβαίνει στο παιχνίδι του, παρά μόνο αν το παιδί ζητήσει τη βοήθεια ή τη συντροφιά του και αν αυτή είναι πράγματι απαραίτητη. Αυτή η σχέση που περιγράφουμε είναι μια σχέση συναισθηματικής εγγύτητας που απαιτεί σταθερή παρουσία του συντονιστή στο κέντρο σε καθημερινή βάση, δηλαδή απαιτεί μόνιμο προσωπικό. Τα παιδιά μπορεί να έρχονται στο κέντρο όποτε και για όσο θέλουν, όταν όμως έρχονται, πρέπει να βρίσκουν τους ανθρώπους με τους οποίους έχουν σχέση αμοιβαίας αγάπης. Μια τέτοια λειτουργία προϋποθέτει ότι τα στελέχη του κέντρου έχουν γνώσεις παιδαγωγικής και διάθεση για ψυχολογική στήριξη των παιδιών κι επομένως πρέπει να προέρχονται από τον παιδαγωγικό κλάδο.

Αυτή η μορφή προγράμματος ενδείκνυται όταν τα παιδιά έρχονται στο κέντρο μετά από το σχολείο, είναι ήδη κουρασμένα πνευματικά και σωμα-

τικά και δεν έχουν διάθεση για δραστηριότητες που απαιτούν πολλή ενέργεια ή ικανότητα συγκέντρωσης. Με την ελευθερία που προσφέρει στα παιδιά ως προς την επιλογή τόσο του αντικειμένου ενασχόλησής τους όσο και των συναναστροφών τους συμβάλλει στην καλλιέργεια της αυτονομίας τους. Επίσης δίνει την ευκαιρία για συνύπαρξη και συνεργασία παιδιών διαφορετικής ηλικίας, γεγονός που έχει σημαντικά πλεονεκτήματα, που, αν και τα έχουμε ήδη αναφέρει, θεωρούμε σκόπιμο να τα επαναλάβουμε συνοπτικά. Για τα μικρά παιδιά είναι ο δανεισμός εμπειρίας και γνώσεων από τα μεγαλύτερα, ενώ για τα μεγαλύτερα η άντληση ικανοποίησης από την προσφορά βοήθειας στα μικρότερα. Τέλος πολύ σημαντική είναι η συναισθηματική ισορροπία που συνεπάγεται η συναναστροφή μεταξύ παιδιών διαφορετικής χρονικής ηλικίας αλλά ίδιου επιπέδου ωριμότητας. Ένα άλλο πλεονέκτημα αυτής της μορφής προγράμματος, είναι η ελευθερία επιλογής ως προς την ώρα προσέλευσης και αποχώρησης των παιδιών, που εξυπηρετεί ιδιαίτερα τους γονείς αλλά και τα ίδια τα παιδιά.

Για τα στελέχη του κέντρου παρουσιάζει μια ιδιαίτερη οργανωτική δυσκολία, δεδομένου ότι ο αριθμός των παιδιών που θα συμμετέχουν κάθε φορά είναι ανεξέλεγκτος και μπορεί να υπάρξουν ώρες αιχμής κατά τις οποίες ο αριθμός των συντονιστών να μην επαρκεί. Απαιτείται μια ιδιαίτερη ευελιξία κι εμπειρία από τα στελέχη, για να μπορούν να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις του ρόλου τους ακόμα και όταν εργάζονται με μεγαλύτερο από τον αναμενόμενο αριθμό παιδιών, ώστε αυτά να μη νοιώσουν ποτέ παραμελημένα.

Για τα παιδιά, το μόνο μειονέκτημα της ελεύθερης εξατομικευμένης απασχόλησης είναι ότι κά-

ποια στιγμή εξαντλείται το ενδιαφέρον τους για τις δραστηριότητες που μπορούν μόνο τους να σχεδιάσουν και έχουν ανάγκη από την προσφορά κάποιων δυνατών ερεθισμάτων που θα τροφοδοτήσουν τη φαντασία τους και θα ενεργοποιήσουν τη δημιουργικότητά τους. Αυτό ακριβώς το κενό έρχονται να καλύψουν οι συντονισμένες ομαδικές καλλιτεχνικές δραστηριότητες, που θα περιγράψουμε πιο κάτω.

2. Προγράμματα συντονισμένων ομαδικών καλλιτεχνικών δραστηριοτήτων

Στις συντονισμένες καλλιτεχνικές δραστηριότητες ο/η εμπυχωτής/τρια προτείνει στα παιδιά ιδέες για το παιχνίδι τους, τους δίνει ερεθίσματα που ενεργοποιούν τη δημιουργική τους διάθεση και τους παρουσιάζει άγνωστες τεχνικές και υλικά που προσφέρουν νέες δυνατότητες στα εκφραστικά τους μέσα. Δεν πρόκειται δηλαδή για μια διαδικασία στείρας

καθοδήγησης, αλλά για ένα διάλογο που έχει στόχο να ανοίγει νέους δρόμους στην παιδική δημιουργικότητα κάθε φορά που αυτή για κάποιο λόγο φθάνει σε αδιέξοδο. Για το διάλογο αυτόν χρησιμοποιούνται οι κώδικες των διαφόρων τεχνών, αλλά πάντα με τη μορφή παιχνιδιού και ποτέ με τη μορφή διδασκαλίας της τέχνης.

Στην περίπτωση αυτή απαιτούνται από τον εμπυχωτή/τρια, όχι μόνο παιδαγωγικές ικανότητες αλλά και γνώσεις σχετικά με την αισθητική αγωγή στις μικρές ηλικίες και κυρίως μια συνεχής εσωτερική διαδικασία που θα διατηρεί σε εγρήγορση τη δική του δημιουργική διάθεση. Ο/η εμπυχωτής/τρια πρέπει να έχει τις κεραίες του ανοικτές για να συλλαμβάνει τις ψυχολογικές ανάγκες των παιδιών, να ανατρέχει σε δικές του καλλιτεχνικές εμπειρίες και να θέτει σε λειτουργία τη δική του φαντασία για να σχεδιάζει τα κατάλληλα προγράμματα. Στη συνέχεια πρέπει να αφιερώνει όλες του τις δυνάμεις για να μεταδώσει στα παιδιά την ενέργεια που χρειάζεται η υλοποίηση των προγραμμάτων. Αυτή είναι μια διαδικασία επίπονη αλλά συγχρόνως και ζωογόνα για τον ίδιο.

Οι δραστηριότητες αυτές, επειδή γίνονται σε ομάδες, καλλιεργούν την κοινωνικότητα των παιδιών. Δίνουν συνεχώς ευκαιρίες για συνεργασία, είτε αυτή αφορά απλά πρακτικά ζητήματα (πχ. κοινή χρήση υλικών ζωγραφικής ή μουσικών οργάνων, ανταλλαγή κοστουμιών κι αξεσουάρ στο θεατρικό παιχνίδι κ.λπ.) είτε πολύ σημαντικές αποφάσεις σε σχέση με την πραγμάτωση ενός κοινού έργου. Δεδομένου δε ότι πρόκειται για καλλιτεχνικές δραστηριότητες που οδηγούν στην έκφραση καθαρά προσωπικών συναισθημάτων και στην κατάργηση των μηχανισμών άμυνας, συμβάλλουν στην βαθύτερη γνωριμία των μελών της ομάδας και στην ανάπτυξη στενών και ειλικρινών σχέσεων φιλίας μεταξύ τους.

Φυσικά, η αποχώρηση από την ομάδα είναι αναφαίρετο δικαίωμα των παιδιών κάθε στιγμή. Επομένως, γίνεται φανερό, ότι η οργάνωση συντονισμένων δραστηριοτήτων, δεν μπορεί να καταργήσει τελείως τη βασική μορφή λειτουργίας του κέντρου, που είναι η ελεύθερη εξατομικευμένη απασχόληση. Γι' αυτό, όταν σχεδιάζουμε τις συντονισμένες δραστηριότητες, λαβαίνουμε υπόψη μας ότι πρέπει τουλάχιστον ένα στέλεχος του κέντρου να μείνει ελεύθερο για να εξυπηρετεί τα παιδιά που δεν θα θέλουν να συμμετάσχουν στην συντονισμένη ομαδική δραστηριότητα, αλλά θα επιλέξουν κάποια άλλη εξατομικευμένη ενασχόληση.

Τα προγράμματα συντονισμένων καλλιτεχνικών δραστηριοτήτων μπορούν να έχουν διάφορες μορφές, ανάλογα με την ηλικία των παιδιών που συμμετέχουν, με την χρονική περίοδο που διαρκούν, με τον ειδικότερο παιδαγωγικό στόχο που ικανοποιούν κ.λπ. Παρακάτω θα προτείνουμε κάποιες μορφές που από την εμπειρία μας κρίνουμε χρήσιμες.

α. Προγράμματα που συνδυάζουν ποικίλλες ομαδικές καλλιτεχνικές δραστηριότητες

Τα προγράμματα αυτά περιλαμβάνουν μια σειρά ομαδικών δραστηριοτήτων που ανήκουν σε διαφορετικούς τομείς τέχνης, αλλά που έχουν μια ενότητα, η οποία συνήθως αντλείται από το κοινό θέμα στο οποίο αναφέρονται. Ο συνδυασμός διαφορετικών μορφών τέχνης δίνει στα παιδιά την ευκαιρία να ασχοληθούν με κάτι σύνθετο κι επομένως εντυπωσιακό γι' αυτά. Οι δραστηριότητες γίνονται διαδοχικά, κάθε μια λειτουργεί ως ερέθισμα για την επόμενη και μ' αυτόν τον τρόπο πετυχαίνουμε μια ανακύκλωση ενέργειας που διατηρεί ζωνφό το ενδιαφέρον των παιδιών.

Εξάλλου η εναλλαγή των δραστηριοτήτων έχει θετικά αποτελέσματα ως προς τη δυναμική της ομάδας. Τα παιδιά έρχονται σε επαφή με όλες τις μορφές τέχνης και καθένα διαλέγει αυτήν στην οποία προτιμά να εκφράζεται και να προβάλλει τις ικανότητές του. Έτσι, σε κάθε είδος δραστηριότητας αναδεικνύονται διαφορετικοί "πρωταγωνιστές" και επιτυγχάνεται μια ισορροπία μέσα στην ομάδα.

Από την άλλη μεριά αυτός ο συνδυασμός υποβάλλει στα παιδιά την ιδέα της σύνθεσης ενός ενιαίου κι ολοκληρωμένου αποτελέσματος από ετερόκλητα στοιχεία, ιδέα που μεταφράζεται σε ένα πνεύμα αρμονικής συνύπαρξης μέσα στην ίδια την ομάδα των παιδιών, αφού ο καθένας μπορεί να διατηρεί την ατομικότητά του, ενώ όλοι μαζί αποτελούν ένα σύνολο που παράγει ένα ενιαίο έργο.

Συνήθως οι εμψυχωτές/τριες προσανατολίζουν το ενδιαφέρον τους σε έναν τομέα και ειδικεύονται σ' αυτόν. Έτσι η πραγματοποίηση ενός σύνθετου προγράμματος προϋποθέτει τη συνεργασία μεταξύ των στελεχών του κέντρου, γεγονός που έχει πολύ θετικά αποτελέσματα. Για τα παιδιά αυτό αποτελεί ένα ζωντανό παράδειγμα προς μίμηση που νομιμοποιεί και προβάλλει τη συνεργασία ως αξία. Όσο για τους εμψυχωτές/τριες, η γόνιμη διαδικασία της ανταλλαγής ιδεών, απόψεων και πρακτικών γνώσεων που απαιτεί ο συντονισμός του προγράμματος είναι απαραίτητη για τη συνέχιση του έργου τους, γιατί επανατροφοδοτεί τον επαγγελματικό τους ζήλο.

Αυτό το είδος προγράμματος ενδείκνυται για παιδιά μικρής ηλικίας, τα οποία δεν μπορούν να συγκεντρωθούν για μεγάλο χρονικό διάστημα στο ίδιο αντικείμενο. Σ' αυτή την περίπτωση η κάθε δραστηριότητα πρέπει να είναι αρκετά σύντομη. Επίσης, αυτή η μορφή προγράμματος επιβάλλεται όταν τα παιδιά -μικρά ή μεγάλα- πρόκειται να μείνουν πολλές ώρες στο κέντρο, όπως συμβαίνει για παράδειγμα, στη διάρκεια των καλοκαιρινών ή χριστουγεννιάτικων διακοπών. Στην περίοδο των διακοπών, δεν έχει προηγηθεί η σχολική ημέρα κι έτσι τα παιδιά είναι ξεκούραστα, χαλαρά κι έχουν ανάγκη από προσφορά ερεθισμάτων και πληροφοριών, για να μην πλήξουν.

Το πρόγραμμα μπορεί να εφαρμοσθεί είτε με μία σταθερή ομάδα παιδιών που θα συμμετέχει σε όλες τις δραστηριότητες, αν η οργανωτική δομή του Κέντρου το επιτρέπει, είτε με μια αρχική ομάδα, στην οποία θα μπορούν να μπουν νέα μέλη, όταν ολοκληρωθεί μια δραστηριότητα και πρόκειται να ξεκινήσει μια επόμενη.

Στην πρώτη περίπτωση το πλεονέκτημα είναι ότι τα παιδιά αποκτούν την ικανοποίηση της ολοκλήρωσης ενός έργου στο οποίο συμμετείχαν από την αρχή ως το τέλος. Στη δεύτερη περίπτωση, το θετικό στοιχείο είναι ότι υπάρχει ελευθερία, ως προς την ώρα προσέλευσης ενός παιδιού και ως προς την επιλογή των δραστηριοτήτων στις οποίες θα πάρει μέρος, αλλά χρειάζεται να γίνεται κάθε φορά από τον συντονιστή μια μικρή ενημέρωση στα νέα μέλη για το τι έχει προηγηθεί, ώστε να μπορούν να ενσωματωθούν στην ομάδα. Και στις δυο περιπτώσεις ο ιδανικός αριθμός παιδιών ανά ομάδα είναι 8-12 παιδιά.

Επίσης, κάτι που δεν πρέπει να ξεχνούν οι εμπυχωτές/τριες, είναι ότι ο δικός τους ρόλος είναι συντονιστικός και όχι καθοδηγητικός. Πολλές φορές, στην προσπάθειά τους να εφαρμόσουν πιστά αυτό που οι ίδιοι με κόπο και χαρά έχουν σχεδιάσει, κινδυνεύουν να επιμένουν μάταια στην τήρηση ενός προγράμματος, ενώ αποδεικνύεται ότι αυτό δεν ενδιαφέρει τα παιδιά. Στην περίπτωση αυτή χρειάζεται από τη μεριά του συντονιστή ευλυγισία και μια ικανότητα αυτοσχεδιασμού, ώστε να καταλάβει αμέσως τι αλλαγές πρέπει να κάνει για να προσαρμόσει το πρόγραμμα στις απαιτήσεις της ομάδας.

Με αυτή τη μορφή προγράμματος, μπορεί το κέντρο να λειτουργεί σε όλη τη διάρκεια του χρόνου. Μπορεί όμως να διοργανωθούν και συντομότεροι

κύκλοι (δίμηνοι, τρίμηνοι, τετράμηνοι), για καθαρά οργανωτικούς λόγους. Για παράδειγμα, αν οι δηλώσεις συμμετοχής είναι περισσότερες από τον αριθμό παιδιών που μπορεί να δεχτεί το κέντρο, σύμφωνα με τη δυναμικότητα του χώρου και του προσωπικού του, μπορεί να προτιμηθεί η διοργάνωση κύκλων, ώστε να ικανοποιηθούν τμηματικά όλα τα παιδιά. Και στις δύο περιπτώσεις, η κάθε ενότητα θα έχει διάρκεια από μια ημέρα μέχρι 1-2 εβδομάδες, ανάλογα με την ηλικία των παιδιών και τις δυνατότητες για ποικιλία που προσφέρει κάθε θέμα. Όσο μικρότερα είναι τα παιδιά, τόσο μικρότερη πρέπει να είναι και η διάρκεια κάθε ενότητας.

Πολλές φορές μπορεί το Κέντρο Δημιουργικής Απασχόλησης να οργανώσει ευκαιριακά σύντομους κύκλους ποικίλων καλλιτεχνικών δραστηριοτήτων με ένα ενιαίο θέμα που θα έχει σχέση με την επικαιρότητα (π.χ. κατασκευή παιχνιδιών στις Χριστουγεννιάτικες διακοπές, χαρταετών τις απόκριες κ.λπ).

Στόχος αυτού του είδους προγραμμάτων είναι να δώσει την ευκαιρία σε παιδιά που δεν έχουν αρκετό ελεύθερο χρόνο, να γνωρίσουν τον τρόπο

*β. Σύντομοι κύκλοι
καλλιτεχνικών
δραστηριοτήτων
με ενιαίο τίτλο*

*γ. Προγράμματα
εξειδικευμένων
καλλιτεχνικών
δραστηριοτήτων*

λειτουργίας του Κέντρου, να πάρουν μια γεύση από τις δημιουργικές δραστηριότητες και να περάσουν ευχάριστα κάποιες ώρες. Αυτό μπορεί να γίνει αφορμή για να δημιουργηθεί ζωηρό κίνητρο στα παιδιά, ώστε αργότερα να φροντίσουν να εξοικονομήσουν χρόνο για μια πιο τακτική παρακολούθηση των προγραμμάτων του κέντρου. Ο τρόπος που θα οργανωθούν αυτά τα προγράμματα δεν διαφέρει από αυτόν που προαναφέραμε. Η διάρκειά τους εξαρτάται κάθε φορά από την αφορμή τους. Για παράδειγμα, μπορεί να καλύπτουν το δεκαπενθήμερο των χριστουγεννιάτικων διακοπών, τέσσερα Σαββατοκύριακα τις Απόκριες, ένα εικοσαήμερο τον Ιούνιο ανάμεσα στη λήξη του σχολικού έτους και τις οικογενειακές διακοπές, κ.ά.

Τις περισσότερες φορές, τα παιδιά μεγαλύτερης ηλικίας, όταν μάλιστα έχουν για κάποιο χρονικό διάστημα συμμετάσχει σε προγράμματα όπως αυτά που έχουμε ήδη αναφέρει, εστιάζουν το ενδιαφέρον τους σε έναν συγκεκριμένο τομέα τέχνης, με τον οποίο θέλουν να ασχοληθούν σε βάθος. Τότε το Κέντρο μπορεί να οργανώσει προγράμματα που θα γίνονται σε σταθερές ώρες, με σταθερή ομάδα, ομοιογενή ως προς το επίπεδο εξοικείωσης με το αντικείμενο. Για παράδειγμα μπορούν να λειτουργήσουν τμήματα ζωγραφικής, θεατρικής έκφρασης ή μουσικοκινητικής αγωγής, για αρχάρια ή για προχωρημένα παιδιά.

Τότε, μπορούμε να απαιτήσουμε από τα παιδιά να παρακολουθούν τις δραστηριότητες αυτές με συνέπεια ως προς την παρουσία τους, γιατί οι τεχνικές που διδάσκονται προϋποθέτουν συνήθως η μια τη γνώση της άλλης. Κυρίως όμως είναι σημαντικό να συνειδητοποιήσουν ότι ξεφεύγουν πια από το πνεύμα της απλής διασκέδασης, και ακολουθούν μια δική τους επιλογή που πρέπει να αντιμετωπίσουν με περισσότερη σοβαρότητα, αφού μπορεί να

καταλήξει είτε στο μόνιμο "hobby" τους ή ακόμη και στον επαγγελματικό τους προσανατολισμό.

Στην περίπτωση αυτή, απαιτείται από τον συντονιστή βαθιά γνώση του αντικειμένου, γι' αυτό είναι καλό το κέντρο να αναθέτει αυτά τα τμήματα σε άτομα που προέρχονται από τον καλλιτεχνικό κλάδο (ζωγράφους, γλύπτες, ηθοποιούς), οι οποίοι όμως έχουν αποδεδειγμένα ειδικευθεί στη διδακτική του κάθε είδους τέχνης. Ο ρόλος του συντονιστή

αυτή τη φορά συνίσταται στη διδασκαλία πιο σύνθετων τεχνικών, αλλά και στη συνεχή ενθάρρυνση του ταλέντου του κάθε παιδιού, που προϋποθέτει σεβασμό στην ατομικότητά του. Εδώ υπάρχει ο κίνδυνος, ο καλλιτέχνης-συντονιστής, να προσπαθεί να επιβάλει τη δική του άποψη για την τέχνη ως τη μόνη αποδεκτή και έτσι να καταπνίγει τη διάθεση για προσωπική έκφραση των παιδιών. Απαιτείται ιδιαίτερη λεπτότητα στους χειρισμούς του συντονιστή, για να επιτευχθεί μια χρυσή τομή, ανάμεσα στην καλλιέργεια της αισθητικής και στο σεβασμό της ελευθερίας της έκφρασης.

Η διάρκεια αυτών των προγραμμάτων είναι μεγάλη. Συνήθως, διαρκούν όσο και η σχολική χρονιά και μπορούν να συνεχιστούν για αρκετές σχολικές χρονιές, καλύπτοντας διαφορετικές βαθμίδες δυσκολίας.

3. Έκτακτες πολιτιστικές εκδηλώσεις

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι έκτακτες πολιτιστικές εκδηλώσεις που μπορεί να οργανώνει με διάφορες αφορμές το Κέντρο Δημιουργικής Απασχόλησης Παιδιών, ώστε να κάνει αισθητή την παρουσία του στην τοπική κοινωνία και να αρθρώνει έναν υπεύθυνο λόγο στα πολιτιστικά ζητήματα όσον αφορά τις μικρές ηλικίες. Οι εκδηλώσεις αυτές μπορούν να πραγματοποιούνται είτε στο χώρο του κέντρου και να προσκαλείται το κοινό να τις παρακολουθήσει ή σε άλλους χώρους, κυρίως ανοικτούς, όπου το κοινό θα αποτελείται κυρίως από τους θαμώνες που ούτως ή άλλως συχνάζουν εκεί.

α. Εκδηλώσεις στο χώρο του κέντρου.

Στην πρώτη κατηγορία ανήκουν συνήθως θεατρικές παραστάσεις, μουσικές συναυλίες ή εικαστικές εκθέσεις με έργα των παιδιών, που πραγματοποιούνται με την ευκαιρία μιας γιορτής (π.χ. Χριστούγεννα, Απόκριας) ή της λήξης ενός προγράμματος. Πρόκειται για παρουσιάσεις έργων που έχουν παραχθεί από τα παιδιά στο πλαίσιο των τακτικών προγραμμάτων του κέντρου.

Αυτές είναι καλό να γίνονται στο χώρο του κέντρου που είναι πιο γνώριμος στα παιδιά -κι επομένως μπορούν να πάρουν πρωτοβουλίες σε οργανωτικά θέματα ή να επέμβουν αισθητικά στη διακόσμησή του- και όπου η όλη ατμόσφαιρα είναι πιο οικεία και θερμή για αυτά.

Με άλλα λόγια θα μπορούσαμε να πούμε ότι στις γιορτές αυτές, το κέντρο ανοίγει τις πόρτες του στον έξω κόσμο και τα παιδιά γίνονται οι οικοδεσπότες που τον υποδέχονται. Έχουν την ευκαιρία να ξεναγήσουν τους συγγενείς και φίλους στα μονοπάτια της δημιουργικής τους πορείας και να φανερώσουν κομμάτια του εαυτού τους, που ίσως κρατούσαν μέχρι τότε μυστικά. Είναι βέβαια αυτονόητο ότι τέτοιες εκδηλώσεις καλλιεργούν ιδιαίτερα την κοινωνικότητα των παιδιών και αυξάνουν την αυτοεκτίμησή τους. Αποτελούν δε το τελευταίο στάδιο της καλλιτεχνικής διαδικασίας, που είναι η επικοινωνία με το κοινό. Μόνο όταν η έκφραση οδηγήσει στην επικοινωνία, η δημιουργική διαδικασία ολοκληρώνεται και ο καλλιτέχνης αποκτά ένα αίσθημα δικαίωσης.

Όμως αυτές οι εκδηλώσεις δεν παύουν να αποτελούν απλά μέρος της όλης διαδρομής που διανύουν τα παιδιά στο Κέντρο και όχι τον τελικό στόχο της. Πρέπει να διαπνέονται από το πνεύμα μιας χαρούμενης γιορτής και με κανέναν τρόπο δεν πρέπει να πάρουν χαρακτήρα εξετάσεων, ούτε για τα παιδιά αλλά ούτε και για τα στελέχη του κέντρου, που πολλές φορές θεωρούν ότι κρίνεται το δικό τους έργο και γεμίζουν από άγχος, που μπορεί να οδηγήσει σε παιδαγωγικά ατοπήματα. Π.χ. μπορεί να προβάλλουν μόνο τα χαρισματικά παιδιά, κι έτσι να αποθαρρύνουν τα υπόλοιπα ή να πείσουν κάποια παιδιά να συμμετάσχουν σε μία δραστηριότητα, ενώ αυτά δεν είναι ακόμη ψυχολογικά έτοιμα να εκτεθούν, κι έτσι να εντείνουν τις αναστολές τους.

Αντίθετα, αν οι συντονιστές βιώσουν τη διοργάνωση αυτών των εκδηλώσεων σαν μία διασκεδαστική διαδικασία, θα δημιουργήσουν ένα χαρούμενο κλίμα που θα προσφέρει μόνο ευχάριστες συγκινήσεις στα παιδιά. Είναι αυτονόητο ότι ένα έργο μας για να

παρουσιαστεί στο κοινό απαιτεί ιδιαίτερη φροντίδα, όχι όμως γιατί θα γίνουμε αντικείμενο κριτικής, αλλά γιατί οφείλουμε σεβασμό στους ανθρώπους που θα κάνουν τον κόπο να έρθουν να το δουν. Αυτό μπορούν πολύ καλά να το καταλάβουν τα παιδιά και τότε μπορούν, απαλλαγμένα από άγχος, να δουλέψουν με αυτοπειθαρχία, ώστε να έχουν τα καλύτερα αποτελέσματα.

β. Εκδηλώσεις σε άλλους χώρους

Σ' αυτήν την κατηγορία ανήκουν εκδηλώσεις σε χώρους έξω από το κέντρο, που έχουν στόχο να προβάλουν το έργο του σε ένα ευρύτερο κοινό που δεν είναι ευαισθητοποιημένο στην ιδέα της δημιουργικής απασχόλησης.

Στην περίπτωση αυτή δεν αρκεί να παρουσιάσει κανείς ήδη έτοιμα έργα, αλλά χρειάζεται να γίνει μία επίδειξη των παιδαγωγικών μεθόδων που εφαρμόζονται στα Κέντρα Δημιουργικής Απασχόλησης, και μάλιστα με εντυπωσιακό τρόπο, ώστε να πεισθεί το κοινό για την ανάγκη της δημιουργικής έκφρασης

των παιδιών. Έτσι, συνήθως αυτές οι εκδηλώσεις παίρνουν τη μορφή "παιχνιδότοπων", που περιλαμβάνουν απλές δραστηριότητες με γρήγορο και πλούσιο αποτέλεσμα, οι οποίες απευθύνονται σε παιδιά όλων των ηλικιών και μπορούν να πραγματοποιηθούν με πολυπληθείς ομάδες. Για τις δραστηριότητες αυτές, θα ταίριαζε ίσως ο όρος του καλλιτεχνικού "happening".

Σ' αυτές μπορούν να συμμετέχουν τόσο τα παιδιά που παρακολουθούν τα προγράμματα του κέντρου, όσο και παιδιά που δεν έχουν καμμία προηγούμενη εμπειρία δημιουργικής απασχόλησης. Για τα πρώτα, ο παιχνιδότοπος, αποτελεί ένα έκτακτο γεγονός που σπάζει τη ρουτίνα της καθημερινής ενασχόλησης στο κέντρο, τους προσφέρει νέα αισθητικά ερεθίσματα και τους δίνει την ευκαιρία για αυξημένες πρωτοβουλίες σε οργανωτικά θέματα. Για τα δεύτερα μπορεί να γίνει η αφορμή που θα τα οδηγήσει στο Κέντρο Δημιουργικής Απασχόλησης, αν καταφέρει να τους προκαλέσει δυνατές αισθητικές συγκινήσεις.

Οι χώροι που προσφέρονται για τις εκδηλώσεις αυτού του είδους είναι συνήθως ανοικτοί -κυρίως πάρκα, πεζόδρομοι, ή μεγάλες πλατείες. Μπορούν όμως να οργανωθούν παιχνιδότοποι και σε πολύ μεγάλους κλειστούς χώρους, όπως για παράδειγμα αίθουσες πολιτιστικών κέντρων, γυμναστήρια κ.λπ.

Η διακόσμηση του χώρου παίζει πολύ σημαντικό ρόλο και γι' αυτό πρέπει να είναι φαντασμαγορική. Αρχικά πρέπει να λειτουργεί ως ένα μέσο προσέλκυσης του κοινού και στη συνέχεια να ενεργοποιεί τη φαντασία των παιδιών και να τα παρακινεί να δράσουν με απόλυτη ελευθερία. Συγχρόνως χρησιμεύει για τη σηματοδότηση των ορίων μέσα στα οποία θα πραγματοποιηθεί η κάθε δραστηριότητα. Έτσι, με

απλούς, αλλά πρωτότυπους τρόπους, μπορούμε να διαμορφώσουμε μικρές "περιοχές" που κάθε μια θα ανταποκρίνεται στις ανάγκες ενός τομέα ενασχόλησης.

Η διοργάνωση παιχνιδότοπων απαιτεί πολύ μεγάλη προετοιμασία από την πλευρά των συντονιστών, δεδομένου ότι πρέπει να είναι έτοιμοι να αντιμετωπίσουν απρόβλεπτες συνθήκες -άγνωστο αριθμό παιδιών, ποικιλία ηλικιών, παρεμβάσεις γονιών ή περαστικών κ.ά- σε χώρους που βέβαια δεν διαθέτουν την κατάλληλη υποδομή. Έτσι, πρέπει να καταφεύγουν σε αυτοσχέδιες πρακτικές λύσεις που θα μεταμορφώνουν ένα χώρο που έχει σχεδιαστεί για άλλου είδους λειτουργίες σε ένα καλλιτεχνικό εργαστήριο με απεριόριστες δυνατότητες. Πολύ εξυπηρετικό είναι για τους εμπυχωτές/τριες να υπάρχουν στο κέντρο διάφορες κινητές κατασκευές ειδικά σχεδιασμένες για τις ανάγκες των παιχνιδότοπων (στάντς, εργαλειοθήκες, πάγκοι, πανώ, κ.λπ.).

Όπως είπαμε και πιο πάνω οι δραστηριότητες που ενδείκνυνται για τους παιχνιδότοπους είναι αυτές που απαιτούν λίγη προσπάθεια και δίνουν εντυπωσιακά αποτελέσματα. Οι συνθήκες είναι τέτοιες που δεν ευνοούν τεχνικές, οι οποίες απαιτούν συγκέντρωση κι επιμονή από τα παιδιά. Συγχρόνως, η πιθανή συρροή μεγάλου αριθμού παιδιών είναι απαγορευτική για δύσκολες τεχνικές, όπου είναι απαραίτητη η συμπαράσταση του συντονιστή. Τέλος, είναι αυτονόητο ότι πρέπει να αποφεύγονται δραστηριότητες με εργαλεία που είναι επικίνδυνα για την ασφάλεια των παιδιών (π.χ. σφυριά, κοπίδια, πριόνια κ.λπ.) δεδομένου ότι είναι άγνωστο το επίπεδο ωριμότητας των παιδιών που θα συμμετέχουν.

Έχοντας αυτά υπόψη του ο συντονιστής/στρια προσπαθεί να βρει έντονα ερεθίσματα, πρωτότυπα και εντυπωσιακά υλικά για απλές και σύντομες

δραστηριότητες που να μπορούν να απασχολήσουν μεγάλο αριθμό παιδιών. Στη συνέχεια σχεδιάζει ένα πρόγραμμα με πολλές εναλλακτικές μορφές, ώστε κατά την εφαρμογή του να μπορεί να το προσαρμόσει στις ανάγκες της στιγμής. Αυτό που χρειάζεται να θυμάται είναι ότι, αν ένα πρόγραμμα δεν προσφέρει δυνατές συγκινήσεις, δεν θα είναι ελκυστικό για τα παιδιά, δεδομένου ότι διάφορα εξωτερικά ερεθίσματα θα αποσπούν την προσοχή τους στον ανοικτό χώρο. Από την άλλη μεριά, αν ένα πρόγραμμα είναι πολύ φιλόδοξο, κινδυνεύει να αποτύχει στην εφαρμογή του και να απογοητεύσει τα παιδιά.

Οι δραστηριότητες πρέπει να είναι ποικίλλες και αυτοτελείς ακόμα κι αν υπάρχει ένα κοινό θέμα που τις συνδέει. Αντίθετα με τον τρόπο με τον οποίο λειτουργεί ένα πρόγραμμα ποικίλλων καλλιτεχνικών δραστηριοτήτων με σταθερή ομάδα, όπου η μια δραστηριότητα γίνεται αφορμή και αποτελεί προϋπόθεση για την επόμενη, εδώ τα παιδιά μπορούν να συμμετέχουν διαδοχικά, αλλά χωρίς προκαθορισμένη σειρά, σε πολλές δραστηριότητες, οι οποίες πραγμα-

τοποιοούνται παράλληλα και ανεξάρτητα σε διαφορετικούς χώρους κι επαναλαμβάνονται, ώστε να διευκολύνεται η ροή των παιδιών από τη μια ομάδα στην άλλη.

Ιδιαίτερη προσοχή χρειάζεται να δοθεί τόσο στην υποδοχή, όσο και στον αποχαιρετισμό των παιδιών. Αν η είσοδος στον παιχνιδότοπο γίνεται υποχρεωτικά από ένα ειδικά σηματοδοτημένο και εντυπωσιακά διακοσμημένο σημείο του χώρου, και η πορεία προς τα σημεία όπου πραγματοποιούνται οι δραστηριότητες παίρνει τη μορφή παιχνιδιού, τα παιδιά περνούν από μια διαδικασία μύησης που ενεργοποιεί τη δημιουργική τους διάθεση. Επίσης, κάτι που τα ευχαριστεί πολύ είναι να παίρνουν στο τέλος των δραστηριοτήτων ένα μικρό ενθύμιο του παιχνιδότοπου (π.χ. ένα έργο τους, μια αφίσσα, μια φωτογραφία κ.λπ.).

Όπως είπαμε και πιο πάνω στόχος αυτών των έκτακτων εκδηλώσεων είναι η ευαισθητοποίηση ενός ευρύτερου κοινού στην ιδέα της δημιουργικής απασχόλησης. Γι' αυτό χρήσιμο είναι να υπάρχει μια γωνιά στο χώρο -συνήθως στην είσοδο του παιχνιδότοπου- όπου θα γίνεται ενημέρωση των γονιών σχετικά με τους στόχους και τη λειτουργία του κέντρου. Η ενημέρωση μπορεί να γίνεται και προφορικά, αλλά είναι πιο αποτελεσματική όταν συνοδεύεται από τη διανομή κάποιου έντυπου υλικού, στο οποίο θα μπορούν αργότερα να ανατρέξουν οι γονείς και να βρουν όλες τις απαραίτητες πληροφορίες.

4. Κοινές καλλιτεχνικές δραστηριότητες για παιδιά και γονείς

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει αυτή η καινοτομική μορφή προγραμμάτων δημιουργικής απασχόλησης, στα οποία μπορούν να συμμετέχουν παιδιά και γονείς από κοινού. Αυτά συνήθως λειτουργούν είτε σαν εργαστήρια με συγκεκριμένο περιεχόμενο -π.χ. εικαστικά εργαστήρια, εργαστήριο θεατρικού παιχνιδιού κ.λπ.- ή σαν προγράμματα με ποικίλλες δραστηριότητες που έχουν ένα κοινό στόχο -π.χ. προετοιμασία ενός μπαζάρ, μιας γιορτής κ.λπ. Η διάρκειά τους μπορεί να είναι πολύ σύντομη ή μεγαλύτερη ανάλογα με τις απαιτήσεις του αντικείμενου, αλλά και με τη διαθεσιμότητα των γονιών.

Την ιδέα της από κοινού δημιουργικής έκφρασης μεγάλων και μικρών τη συναντάμε στις παραδοσιακές κοινωνίες με τη μορφή της συμμετοχής των παιδιών στην προετοιμασία διάφορων γιορτών ή πανηγυριών, αλλά και σε καθημερινές δημιουργικές δραστηριότητες της εκτεταμένης οικογένειας (μαγειρική, ζαχαροπλαστική κ.λπ.).

Στην εποχή μας, ο κόσμος των μεγάλων διαχωρίζεται από τον κόσμο των μικρών, με αποτέλεσμα να μην έχουν τα παιδιά τη δυνατότητα να γευτούν παρέα με τους γονείς τους τη χαρά της δημιουργίας και της διασκέδασης. Αυτό το κενό μπορεί να καλύψει το Κέντρο Δημιουργικής Απασχόλησης με τη διοργάνωση προγραμμάτων δημιουργικής απασχόλησης που απευθύνονται σε παιδιά και γονείς συγχρόνως, δίνοντας την ευκαιρία σε μικρούς και μεγάλους να δοκιμάσουν μια κοινή εμπειρία που θα φέρει τον ένα πιο κοντά στον άλλον.

5. Προγράμματα σε συνεργασία με άλλους φορείς.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η δυνατότητα συνεργασίας των Κέντρων Δημιουργικής Απασχόλησης με άλλους φορείς της περιοχής, εκπαιδευτικούς, κοινωνικούς ή πολιτιστικούς, για τη διοργάνωση κοινών προγραμμάτων. Τέτοιοι φορείς μπορεί να είναι τα σχολεία, οι παιδικοί σταθμοί, τα ΚΑΠΗ, τα δημοτικά θέατρα, τα πνευματικά κέντρα, τα μουσεία κ.ά. Η συνεργασία μπορεί να συνίσταται στη χρήση του χώρου ή της υποδομής ενός φορέα, είτε στην ανταλλαγή τεχνογνωσίας ή ανθρώπινου δυναμικού.

Για παράδειγμα μπορούν να οργανωθούν ειδικά προγράμματα ευαισθητοποίησης στις καλλιτεχνικές δραστηριότητες από τα στελέχη του ΚΔΑΠ στο χώρο των σχολείων για τα παιδιά που δεν μπορούν να έρθουν στο χώρο του κέντρου. Από την άλλη μεριά μπορούν τα στελέχη των μουσείων να υλοποιήσουν ειδικά προγράμματα γνωριμίας των εκθεμάτων τους για τα παιδιά του κέντρου. Σε συνεργασία με τα ΚΑΠΗ μπορούν να εφαρμοστούν προγράμματα, όπου

οι ηλικιωμένοι είτε θα αναλάβουν το ρόλο του εμπυ-
χωτή/τριας (π.χ. προγράμματα για το παραμύθι) ή
θα συμμετάσχουν επί ίσοις όροις με τα μικρά παιδιά
(π.χ. κοινά εργαστήρια ζωγραφικής και κατασκευών).

Καθε φορά τα στελέχη του κέντρου πρέπει να
σχεδιάζουν το πρόγραμμα με γνώμονα τις ανάγκες
των παιδιών και να εκμεταλλεύονται τις δυνατότη-
τες που τους προσφέρει η συνεργασία με τους άλλους
φορείς. Συνήθως αυτά τα προγράμματα έχουν επι-
τυχία, γιατί προσφέρουν ποικιλία τόσο σε σχέση με
το αντικείμενο απασχόλησης όσο και με τις ανθρώ-
πινες συναναστροφές, απαιτούν όμως καλή προε-
τοιμασία και συνεννόηση με τα στελέχη των άλλων
φορέων.

ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΟΔΗΓΙΕΣ
ΓΙΑ ΤΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ

III

ΤΩΝ ΚΕΝΤΡΩΝ
ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗΣ
ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ
ΠΑΙΔΙΩΝ

Α. Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ ΚΑΙ Ο ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΣ

Ο χώρος που πρόκειται να χρησιμοποιηθεί για κέντρο δημιουργικής απασχόλησης πρέπει κατ' αρχήν να ανταποκρίνεται στις προδιαγραφές που αφορούν στην ασφάλεια των παιδιών. Πρέπει να διαθέτει έξοδο κινδύνου, να μην έχει επικίνδυνες σκάλες, μεγάλες τζαμαρίες, ή μπαλκόνια με χαμηλά κιγκλιδώματα κ.λπ.

Ιδιαίτερη σημασία πρέπει να δίνεται και στην αισθητική του χώρου, ώστε να δημιουργείται ένα ήρεμο και ζεστό περιβάλλον που θα κάνει τα παιδιά να αισθάνονται οικεία, ενώ συγχρόνως κάποιες πρωτότυπες λύσεις θα κεντρίζουν τη φαντασία τους και θα τα προδιαθέτουν για καλλιτεχνική έκφραση.

Παράλληλα όμως ο χώρος πρέπει να ικανοποιεί και τις ανάγκες που απορρέουν από τον τρόπο λειτουργίας και το πρόγραμμα του κέντρου. Γι' αυτό κατά τη διαδικασία ίδρυσης ενός Κέντρου Δημιουργικής Απασχόλησης Παιδιών προηγείται η έρευνα των αναγκών του πληθυσμού, στη συνέχεια σύμφωνα με τα αποτελέσματα της γίνεται η επιλογή του τρόπου λειτουργίας του κέντρου και τελευταία αποφασίζεται η διαρρύθμιση του χώρου. Βέβαια ιδανικό είναι ένα κέντρο δημιουργικής απασχόλησης να στεγάζεται σε ένα οίκημα που να έχει κτιστεί ειδικά γι' αυτό το σκοπό. Τις περισσότερες φορές όμως αυτό δεν είναι εφικτό και είμαστε υποχρεωμένοι να χρησιμοποιήσουμε ήδη υπάρχοντα κτίρια, στα οποία γίνονται οι απαραίτητες τροποποιήσεις, για να μπορούν να είναι λειτουργικά.

Σε γενικές γραμμές θα μπορούσαμε να πούμε ότι οι βασικοί χώροι που απαιτούνται για ένα Κέντρο Δημιουργικής Απασχόλησης είναι:

1. Χώρος υποδοχής

Αυτός πρέπει να είναι αρκετά μεγάλος, ώστε τα παιδιά, αλλά και οι γονείς, να μπορούν να μείνουν εκεί για αρκετή ώρα περιμένοντας να αρχίσει ή να τελειώσει μια δραστηριότητα. Εκεί εκτός από αναπαυτικά καθίσματα, πρέπει να υπάρχουν κάποια τραπέζια, κρεμάστρες για τα παλτά των παιδιών κ.λπ.

2. Χώρος για εξατομικευμένες δραστηριότητες

Αυτός είναι μεγάλος και ενιαίος και χωρίζεται σε "γωνιές", δηλαδή σε μικρότερα τμήματα που το καθένα προορίζεται για διαφορετική δραστηριότητα. Ο χωρισμός μπορεί να γίνει με διαφορετικά επίπεδα στο δάπεδο ή χρώματα στους τοίχους και τα έπιπλα. Μπορεί όμως να γίνει και με πιο απλούς τρόπους που να εξυπηρετούν κι άλλες λειτουργίες. Π.χ. μπορούν να χρησιμοποιηθούν χαμηλές βιβλιοθήκες, ραφιέρρες, πίνακες ανάρτησης, μια σκηνή κουκλοθέατρου κ.λπ.

Οι γωνιές αυτές συνήθως είναι:

- *Γωνιά ανάγνωσης εξωσχολικών βιβλίων.*

Σ' αυτήν υπάρχουν τραπεζάκια και καρέκλες, ή απλά και μόνο κάποια μαξιλάρια πάνω σε μοκέτα. Τα βιβλία είτε τοποθετούνται σε ράφια, είτε σε κάποια ειδικά σταντς, όπου εκτίθενται με τρόπο που να φαίνονται τα εξώφυλλά τους κι έτσι να μπορούν τα παιδιά να τα διαλέγουν.

- *Γωνιά επιτραπέζιων παιχνιδιών.*

Σ' αυτήν υπάρχουν τραπεζάκια των 2-4 ατόμων, καρέκλες καθώς και κάποια ράφια όπου τοποθετούνται επιτραπέζια παιχνίδια, σύμφωνα με τις ηλικίες στις οποίες απευθύνονται, ώστε τα παιδιά να μπορούν να τα δουν, να επιλέξουν αυτό που θέλουν και να αυτοεξυπηρετηθούν. Υπάρχουν παιχνίδια που μπορούν να απασχολήσουν ατομικά ένα παιδί (π.χ. puzzles), ή άλλα που απαιτούν την παρουσία ενός ή περισσότερων συμπαικτών.

- *Γωνιά συντροφιάς και συζήτησης*

Για τη γωνιά αυτή δεν χρειάζεται παρά ένα χαλί, ένα - δυο στρώματα και πολλά μαξιλάρια για να κάθονται τα παιδιά σε μικρές ομάδες, να συζητούν ό,τι θέλουν ή να ακούν παραμύθια και ιστορίες από τον/την εμπυχωτή/τρια.

- *Γωνιά παιχνιδιών φαντασίας*

Εδώ υπάρχουν διάφορα παιχνίδια: κούκλες, σπίτια, κουζινικά σκεύη, τηλέφωνα, αυτοκίνητα, μαριονέτες κ.λπ., με τα οποία τα παιδιά μπορούν να πλάθουν φανταστικές ιστορίες και να παίζουν είτε μόνα τους είτε με παρέα.

• Γωνιά μασκαρέματος και θεατρικών αυτοσχεδιασμών

Στη γωνιά αυτή τα παιδιά βρίσκουν υλικά και αξεσουάρ για να μασκαρευτούν και να παίξουν θεατρικούς αυτοσχεδιασμούς. Για τον εξοπλισμό αρκούν: ένας καθρέφτης καλά στερεωμένος στον τοίχο, μία κρεμάστρα με περίεργα ρούχα, καθώς και μία συρταριέρα με θεατρικά αξεσουάρ (καπέλλα, γάντια, γιालιά, γραβάτες, περούκες, μουστάκια φεύτικα κ.λπ.) και υλικά μακιγιάζ μη τοξικά.

• Γωνιά ζωγραφικής

Αυτή είναι μια μικρογραφία εικαστικού εργαστηρίου, όπου τα παιδιά μπορούν να δουλέψουν τεχνικές που δεν απαιτούν ιδιαίτερη βοήθεια από την πλευρά του συντονιστή. Εδώ χρειάζονται τραπέζια, καρέκλες, ένα ή δύο καβαλέτα για ζωγραφική και ράφια για τα υλικά και τα εργαλεία που πρέπει να είναι πολύ καλά τακτοποιημένα, ώστε να μπορούν να τα βρουν τα παιδιά, όταν θέλουν, χωρίς να χρειάζεται η παρέμβαση του/της εμπυχωτή/τριας. Στη γωνιά αυτή πρέπει να καλύψουμε το δάπεδο με κάποιο υλικό

που να πλένεται εύκολα (π.χ. πλαστικό). Επίσης χρειάζονται ταμπλώ για να κρεμούν τα παιδιά τα διδιάστατα έργα τους και ράφια για τα τρισδιάστατα, ένας μικρός νεροχύτης και κρεμάστρες για ποδιές ή άλλα ρούχα εργασίας, που καλό είναι να φορούν τα παιδιά για να μη λερωθούν.

- *Γωνιά κατασκευών*

Εδώ είναι πιο βολικό τα παιδιά να δουλεύουν καταγής. Γι' αυτό καλό είναι να σκεπάσουμε το δάπεδο με ένα κομμάτι χοντρής, ανθεκτικής μοκέτας, που θα ζεσταίνει το χώρο, ώστε να μπορούν τα παιδιά να γονατίζουν ή να κάθονται στο πάτωμα. Τα υλικά (ξύλα, κουτιά μεταλλικά ή χαρτονένια, ρολά από χαρτόνι, lego, κομμάτια από σπασμένα παιχνίδια, κ.λπ.) μπορούν να φυλάγονται κατά κατηγορίες σε κούτες ξύλινες ή χαρτονένιες ή σε μεγάλα καλάθια.

- *Γωνιά βίντεο και μουσικής.*

Στη γωνιά αυτή τα παιδιά μπορούν να περάσουν το χρόνο τους ακούγοντας ένα μουσικό κομμάτι ή βλέποντας κάποια βιντεοταινία που θα διαλέξουν. Εδώ εκτός από τον τεχνικό εξοπλισμό (κασσετόφωνο, ακουστικά, βίντεο και τηλεόραση), χρειάζονται αναπαυτικά καθίσματα ή μαξιλάρια και μοκέτα για να κάθονται τα παιδιά χαλαρά.

Αν δεν είναι δυνατόν να βρεθεί ένας μεγάλος ενιαίος χώρος, που να χωράει όλες αυτές τις γωνιές, μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε πολλά μικρά δωμάτια, που το καθένα θα προορίζεται για ένα είδος δραστηριοτήτων. Στην περίπτωση αυτή πρέπει σε κάθε δωμάτιο να υπάρχει τουλάχιστον ένας εμψυχωτής/τρια που θα υποδέχεται τα παιδιά και θα δουλεύει μαζί τους, ενώ στον ενιαίο χώρο ένας/μία εμψυχωτής/τρια μπορεί να εξυπηρετεί παιδιά που απασχολούνται σε περισσότερες από μία γωνιές.

3. Χώροι ομαδικής απασχόλησης

Αν το κέντρο έχει αποφασίσει να περιλάβει στο πρόγραμμά του συντονισμένες ομαδικές δραστηριότητες, τότε χρειάζονται τουλάχιστον δύο μεγάλες αίθουσες:

- Εργαστήριο για εικαστικές δραστηριότητες.

Ο χώρος που επιλέγουμε για να στεγάσει το εικαστικό εργαστήριο πρέπει να είναι φωτεινός, ώστε να προδιαθέτει τα παιδιά ευχάριστα, αλλά και να δίνει τη δυνατότητα για μια πλήρη αίσθηση των χρωματικών διαβαθμίσεων. Αν είναι αδύνατον να εξασφαλιστεί ένας τέτοιος χώρος, τότε μπορεί να προστεθεί τεχνητός φωτισμός και κατά προτίμηση με πολλές λάμπες φθορίου, ώστε να μη δημιουργούνται σκιές. Επίσης είναι καλό να υπάρχει δυνατότητα συσκότισης, για να μπορούν να γίνονται προβολές διαφανειών που θα αποτελούν εικαστικά ερεθίσματα (π.χ. έργων των μεγάλων ζωγράφων, εικόνων της φύσης, περιέργων αντικειμένων κ.λπ.). Εξάλλου η συσκότιση είναι χρήσιμη για διάφορες ασκήσεις φωτισμού των έργων.

Η παροχή νερού μέσα στο χώρο του εργαστηρίου είναι απαραίτητη. Γι' αυτό χρειάζεται τουλάχιστον μία βρύση -αν υπάρχουν περισσότερες είναι καλύτερο- κι ένας μεγάλος και βαθύς νεροχύτης μαρμάρινος ή ανοξείδωτος. Καλό είναι να υπάρχει ένας πάγκος συνεχόμενος με τον νεροχύτη, πάνω στον οποίο θα ακουμπούμε τα υλικά που δουλεύουμε με νερό (πηλό, χρώματα κ.λπ.) ή τα αντίστοιχα εργαλεία τους (εργαλεία πηλού, πινέλλα, παλέττες κ.λπ.). Το εργαστήριο καλό είναι να διαθέτει δάπεδο από υλικό που να καθαρίζεται εύκολα με νερό (μωσαϊκό, πλακάκια). Σε αντίθετη περίπτωση μπορούμε να καλύψουμε το δάπεδο με ειδικό πλαστικό.

Για την εύρυθμη λειτουργία του εργαστηρίου πρέπει να έχουμε τακτοποιημένα τα υλικά μας και τα εργαλεία μας ανά κατηγορίες και μάλιστα με τρόπο που να τα βρίσκουμε εύκολα. Γι' αυτό χρειαζόμαστε πολλά ράφια ανοιχτά, όπου θα υπάρχουν εκτεθειμένα τα υλικά κι εργαλεία διαφόρων ειδών στη διάθεση τόσο των συντονιστών όσο και των παιδιών. Έχει ιδιαίτερη σημασία να είναι σε κοινή θέα όλα τα είδη των υλικών μας και όχι μόνο αυτά που ο συντονιστής έχει προβλέψει ότι θα χρειαστούν για μια συγκεκριμένη δραστηριότητα, γιατί πολλές φορές τα ίδια τα υλικά μπορεί να γίνουν η αφορμή για να γεννήσουν τα παιδιά πρωτότυπες ιδέες για τις κατασκευές τους. Μπορούμε βέβαια να έχουμε εκτεθειμένα στα ράφια τα υλικά σε μικρές ποσότητες και σε κάποιο κλειστό ντουλάπι να φυλάγουμε τα υπόλοιπα, ώστε να μη σκονίζονται και καταστρέφονται. Κάθε φορά που κάποιο υλικό στο ράφι τελειώνει, θα πρέπει να το αντικαθιστούμε με νέες ποσότητες. Επίσης στο κλειστό ντουλάπι μπορούμε να τοποθετούμε και κάποια εργαλεία που τα θεωρούμε επικίνδυνα και δεν θέλουμε να είναι ανεξέλεγκτα στη διάθεση των παιδιών.

Τα χαρτιά αλλά και οποιαδήποτε άλλα υλικά που χαλάνε με την υγρασία πρέπει να τα βάζουμε σε ράφια που είναι μακριά από τον νεροχύτη. Επίσης, τα χαρτιά ή τα χαρτόνια πρέπει να φυλάγονται απλωμένα και όχι σε ρολλά, γιατί αλλιώς παίρνουν φόρμα κυλινδρική και δεν μπορούμε να τα χρησιμοποιήσουμε όταν θέλουμε. Υπάρχουν ειδικές χαρτοθήκες με πολλά βαθιά ράφια, όπου ταξινομούνται τα χαρτιά ανά είδος (π.χ. κανσόν, χασαπόχαρτο, γλασσέ κ.λπ.) ή και ανά χρώμα (π.χ. κανσόν κόκκινα, κανσόν κίτρινα κ.λπ.)

Οι τοίχοι μπορούν να επενδυθούν με ένα ειδικό αλλά σχετικά φτηνό υλικό, το ινσουλαίτ, πάνω στο

οποίο θα κρεμούμε με πινέζες ή μεγάλες καρφίτσες τα δισδιάστατα έργα των παιδιών (ζωγραφικά, κολλάζ, χαρακτικά κ.λπ.). Για τα τρισδιάστατα (γλυπτά, κεραμικά, ξύλινες κατασκευές κ.λπ.) χρειάζεται να έχουμε πολλά άδεια ράφια. Κι εδώ μπορούμε να ξεχωρίζουμε τα τελειωμένα έργα από αυτά που είναι σε ένα ενδιάμεσο στάδιο της κατασκευής τους και να τα τοποθετούμε σε διαφορετικά ράφια.

Καλό είναι να υπάρχουν μεγάλοι κάδοι ή καλάθια ή κούτες στα οποία να συγκεντρώνονται διάφορα υλικά (π.χ. ρολά κουζίνας, μπουκάλια πλαστικά, χαρτονένια ή ντενεκεδένια κουτιά, κομμάτια ξύλου, περισσεύματα χαρτονιών από κολλάζ κ.λπ.) που αν και είναι "άχρηστα" στην καθημερινή ζωή, αποδεικνύονται πολύ χρήσιμα σε ένα εικαστικό εργαστήριο μια που με αυτά οι μικροί καλλιτέχνες μπορούν να κατασκευάσουν χίλια δυο πράγματα.

Τα τραπέζια πρέπει να είναι φαρδιά -να αναλογεί τουλάχιστον χώρος διαστάσεων 0,60μ. x 0,60μ. για κάθε παιδί- για να έχουν τα παιδιά άπλετο χώρο, να μπορούν να εργάζονται με άνεση και να καταθέτουν την προσωπική τους εικαστική μαρτυρία χρησιμοποιώντας όχι μόνο τον καρπό τους, αλλά ολόκληρο το σώμα τους. Γι' αυτό πρέπει τα έπιπλα

(τραπέζια, καρέκλες) να είναι ελαφρά, ώστε να μετακινούνται εύκολα και να προσαρμόζουμε τη διαρρύθμιση του χώρου στις απαιτήσεις κάθε δραστηριότητας. Υπάρχουν τεχνικές που είναι χρονοβόρες και απαιτούν συγκέντρωση κι επομένως για να μη κουράζονται τα παιδιά χρειάζονται σταθερές καρέκλες. Υπάρχουν όμως άλλες τεχνικές που απαιτούν μεγαλύτερες κινήσεις κι έτσι τα παιδιά προτιμούν να εργάζονται όρθια με τα έργα στο τραπέζι.

Άλλοτε πάλι καταργούνται και τα τραπέζια, απλώνουμε μεγάλα χαρτιά στο πάτωμα και τα παιδιά δουλεύουν εκεί γονατιστά. Επίσης μπορούν να ζωγραφίζουν όρθια τοποθετώντας τα χαρτιά τους είτε σε ατομικά καβαλέτα είτε στα ταμπλώ του τοίχου. Στην δεύτερη περίπτωση καλό είναι να

βάζουμε πλαστικό ή εφημερίδες κάτω από τα ταμπλώ - στον τοίχο και στο πάτωμα - γιατί υπάρχει μεγάλη πιθανότητα να μη μπορούν τα παιδιά να ελέγξουν πάντα την ποσότητα του χρώματος κι έτσι αυτό να στάζει κάτω. Πάντως η όρθια στάση τα εξασκεί στην προσεκτική χρήση του χρώματος, ενώ συγχρόνως τους παρέχει μεγάλη ελευθερία στις κινήσεις και ποικιλία στην οπτική σχέση με το εικαστικό έργο.

Ιδιαίτερη μέριμνα πρέπει να ληφθεί για το πού θα πετιούνται τα απόνερα της ζωγραφικής, γιατί τα διάφορα χρώματα βουλώνουν τους νιπτήρες και δημιουργείται μια εστία μόλυνσης. Επειδή στις εικαστικές δραστηριότητες τα παιδιά λερώνονται, καλό είναι να έχουν ποδιές ή κάποια ρούχα εργασίας. Γι' αυτό πρέπει να υπάρχει ένα έπιπλο όπου θα φυλάγονται τα ρούχα αυτά (ντουλάπα, κρεμάστρα, καλόγηρος).

Το εικαστικό εργαστήριο χρειάζεται συνεχώς τακτοποίηση, γιατί διαφορετικά συσσωρεύονται έργα, εργαλεία και υλικά κι επικρατεί ακαταστασία στο χώρο, που προκαλεί εκνευρισμό και δεν ευνοεί τη δημιουργική έκφραση. Γι' αυτό ο συντονιστής πρέπει να εντάσσει στο πρόγραμμα και την τακτοποίηση του εργαστηρίου από τα ίδια τα παιδιά στο τέλος κάθε δραστηριότητας.

- Χώρος για θεατρικές, μουσικοκινητικές και οπτικοακουστικές δραστηριότητες.

Αυτός πρέπει να είναι μεγάλος, χωρίς έπιπλα και να έχει το δάπεδό του σκεπασμένο με μοκέτα, ώστε να μπορούν τα παιδιά να κινούνται με άνεση, να περπατούν ξυπόλυτα, να γονατίζουν, να ξαπλώνουν κ.λπ. Τα μόνα έπιπλα που χρειάζονται εκεί είναι ένα ντουλάπι ή κάποια ράφια για τα μουσικά όργανα και ένα ντουλάπι ή κρεμάστρα για ρούχα και αξεσουάρ θεατρικά. Επίσης καλό είναι σ' αυτό το χώρο να υπάρχει ένας καθρέφτης, για να βλέπουν τα παιδιά τον εαυτό τους όταν μασκαρεύονται ή μακιγιάρονται. Μόνο που αυτός ο καθρέφτης πρέπει να είναι πολύ καλά στερεωμένος σε κάποιο τοίχο σε μία γωνιά της αίθουσας, για να μην υπάρχει κίνδυνος να σπάσει και τραυματίσει κανένα παιδί. Ακόμη σ' αυτό το χώρο πρέπει να υπάρχει και κάποιο κασσετόφωνο, το οποίο να δίνει τη δυνατότητα ηχο-

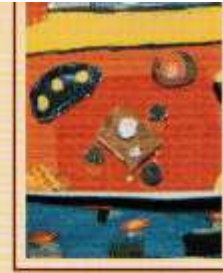
γράφησης, ώστε τα παιδιά να μπορούν να ηχογραφούν τις μουσικές τους συνθέσεις και να κάνουν διορθώσεις. Τέλος αυτός ο χώρος μπορεί να λειτουργήσει και σαν στούντιο για τα οπτικοακουστικά παιχνίδια. Γι' αυτό σε μία γωνία του μπορεί να τοποθετηθεί μία συσκευή τηλεόρασης, που θα συνδέεται με βίντεο ή απευθείας με τη βιντεοκάμερα και θα λειτουργεί σαν μόνιτορ για να βλέπουν τα παιδιά τα έργα τους.

Αν ο αριθμός των παιδιών του Κέντρου Δημιουργικής Απασχόλησης είναι μεγάλος και το πρόγραμμα διαμορφώνεται έτσι που να πρέπει να λειτουργούν την ίδια ώρα διαφορετικά τμήματα μουσικοκινητικής, θεατρικής και οπτικοακουστικής έκφρασης, τότε είναι αυτονόητο ότι ένας χώρος δεν αρκεί, αλλά χρειάζονται δύο ή τρεις. Αν στις δραστηριότητες του κέντρου περιλαμβάνεται και η φωτογραφία, τότε χρειάζεται ένας μικρός σκοτεινός θάλαμος για την εμφάνιση κι εκτύπωση των φωτογραφιών. Αυτός μπορεί να είναι πολύ μικρός κι εκεί να δουλεύουν μικρές ομάδες παιδιών.

4. Χώρος για περιβαλλοντικό εργαστήριο

Αυτός δεν χρειάζεται να είναι πολύ μεγάλος. Εδώ τα παιδιά φυλάγουν και ταξινομούν ό,τι έχουν συλλέξει στα περιβαλλοντικά τους παιχνίδια (π.χ. φυτά, αναμνηστικά αντικείμενα κ.λπ.), συγκεντρώ-

νουν χρήσιμα "άχρηστα" υλικά και καλλιεργούν φυτά σε γλάστρες. Γι' αυτό ο χώρος πρέπει να έχει άπλετο φως και να αερίζεται καλά.

5. Χώρος για ελεύθερη κίνηση

Η ιδανική περίπτωση είναι το κέντρο να διαθέτει κάποιον ανοικτό χώρο (κήπο ή αυλή), στον οποίο να έχουν τα παιδιά τη δυνατότητα να τρέξουν, να σκαρφαλώσουν, να φωνάξουν και να εκτονωθούν. Αν αυτό δεν συμβαίνει, τότε διαμορφώνεται μία μεγάλη αίθουσα σε χώρο εκτόνωσης. Στην περίπτωση αυτή η αίθουσα πρέπει να είναι τελείως άδεια από έπιπλα, το πάτωμα πρέπει να σκεπάζεται από μοκέτα, ενώ οποιαδήποτε επικίνδυνη εξοχή (π.χ. καλοριφέρ) πρέπει να καλύπτεται με μαλακό προστατευτικό υλικό ώστε να μην υπάρχει κίνδυνος να κτυπήσει κάποιο παιδί. Υπάρχουν ειδικά παιχνίδια από μαλακό υλικό, τα οποία μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την κινητική άσκηση των παιδιών.

6. Χώρος γραφείου για τη γραμματειακή στήριξη του Κέντρου

Αυτός δεν διαφέρει από τα κοινά γραφεία. Ο τεχνικός εξοπλισμός του περιλαμβάνει: φωτοτυπικό μηχάνημα, υπολογιστή με εκτυπωτή, fax, τηλέφωνο.

7. Χώρος γραφείου για τους/τις εμπυχωτές/τριες

Εδώ οι εμπυχωτές/τριες θα μπορούν να κάνουν ένα διάλειμμα από τη δουλειά τους, να προετοιμάσουν το πρόγραμμά τους, και να οργανώσουν το υλικό τους. Επίσης σ' αυτό το χώρο θα μπορούν να κάνουν τις ομαδικές τους συναντήσεις για το συντονισμό του προγράμματος, την ανταλλαγή εμπειριών και την αξιολόγηση του έργου τους. Τέλος, εδώ θα

μπορούν να συναντούν τους γονείς, να τους ενημερώνουν για την πορεία των παιδιών τους και να συζητούν μαζί τους για πιθανά προβλήματα.

8. Ένας αποθηκευτικός χώρος

Σ' αυτόν θα φυλάγονται:

- οι μεγάλες ποσότητες των υλικών, από τις οποίες κάθε εμπυχωτής/τρια θα ανανεώνει το υλικό του.
- τα ομαδικά έργα των παιδιών που πρόκειται να εκτεθούν στο τέλος κάθε χρονιάς ή κάθε θεματικού κύκλου.
- διάφορες κινητές κατασκευές ειδικά σχεδιασμένες για τους παιδότοπους σε ανοικτούς χώρους.
- ο,τιδήποτε άλλο χρειαστεί.

Πρέπει να υπογραμμίσουμε ότι ο αποθηκευτικός χώρος είναι απαραίτητος για την εύρυθμη λειτουργία του κέντρου. Αν αυτός δεν υπάρχει, έχουμε στους χώρους εργασίας μια συσσώρευση υλικών και έργων με αποτέλεσμα μια γενική εικόνα ακαταστασίας, που προκαλεί εκνευρισμό τόσο στα παιδιά όσο και στους/στις εμπυχωτές/τριες.

9. Βοηθητικοί χώροι

Κουζίνα και WC.

Β. ΟΙ ΗΛΙΚΙΕΣ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ

Ένα κέντρο εξωσχολικής απασχόλησης μπορεί να φιλοξενεί παιδιά ηλικίας νηπιαγωγείου, δημοτικού, αλλά και γυμνασίου. Ανάλογα με τον αριθμό των παιδιών, τις δυνατότητες του χώρου και τη μορφή του προγράμματος που έχουμε επιλέξει, τα παιδιά μπορούν να χωριστούν σε ομάδες που θα καλύπτουν ένα ηλικιακό φάσμα. Π.χ. αν στο κέντρο έρχονται παιδιά από 5 έως 14 χρόνων και υπάρχουν χώροι για να λειτουργούν παράλληλα τρία εργαστήρια, μπορούμε να δημιουργήσουμε τρεις ομάδες αντίστοιχα των 5-7, 8-10, 11-14 χρόνων. Ακόμα και αν το κέντρο λειτουργεί με ελεύθερη εξατομικευμένη απασχόληση, πάλι είναι καλό να υπάρχουν τουλάχιστον δύο ή τρεις διαφορετικοί χώροι, που καθένας θα προορίζεται για ένα ηλικιακό φάσμα. Όπως αναφέραμε και προηγούμενα το γεγονός ότι στο ΚΔΑΠ συνυπάρχουν και συνεργάζονται παιδιά διαφορετικής ηλικίας αποτελεί θετικό παράγοντα για τη ψυχολογική τους ισορροπία. Όμως στις μόνιμες ομάδες δημιουργικής απασχόλησης καλό είναι το φάσμα των ηλικιών να έχει εύρος που να μη ξεπερνάει τα 2-3 χρόνια, γιατί στην αντίθετη περίπτωση δεν μπορούν να συμβαδίζουν τα ενδιαφέροντα των παιδιών.

Γ. ΤΟ ΠΡΟΦΙΛ ΤΩΝ ΣΤΕΛΕΧΩΝ

Από όσα αναφέραμε σχετικά με το ρόλο των κέντρων δημιουργικής απασχόλησης και τις εναλλακτικές μορφές προγράμματος που εφαρμόζουν, είναι φανερό ότι τα στελέχη τους πρέπει να έχουν ικανότητες τόσο παιδαγωγικές όσο και καλλιτεχνικές. Πρόκειται για μία νέα ειδικότητα, αυτή του/της

"εμφυχωτή/τριας". Δυστυχώς στην Ελλάδα, δεν υπάρχουν ακόμα σχολές που να καλύπτουν αυτόν τον τομέα. Έτσι, ένα κέντρο δημιουργικής απασχόλησης μπορεί να στελεχωθεί από απόφοιτους παιδαγωγικών σχολών που θα επιμορφωθούν στην καλλιτεχνική εκπαίδευση και από καλλιτέχνες που θα επιμορφωθούν στα παιδαγωγικά θέματα. Ο συνδυασμός των δυο είναι καρποφόρος, γιατί η μία ειδικότητα καλύπτει τα κενά της άλλης. Επίσης, όπως αναφέραμε και στο κεφάλαιο για τις εναλλακτικές μορφές προγράμματος, κάθε είδος προγράμματος απαιτεί διαφορετικές ικανότητες από την πλευρά του συντονιστή κι επομένως, για να μπορεί το κέντρο να εφαρμόσει ποικιλία προγραμμάτων, πρέπει να διαθέτει συνεργάτες διαφορετικών ειδικοτήτων. Γι' αυτό προτείνουμε το ακόλουθο οργανόγραμμα για ένα κέντρο δημιουργικής απασχόλησης παιδιών:

1. Επιστημονικό τμήμα

- Έναν/μία επιστημονικό/ή διευθυντή/τρια με γνώσεις παιδαγωγικής και διδακτικής της τέχνης, ο οποίος θα χαράζει την πολιτική του και θα συντονίζει τα προγράμματα του κέντρου.
- Παιδαγωγούς εκπαιδευμένους στην καλλιτεχνική απασχόληση παιδιών, οι οποίοι θα υλοποιούν τα προγράμματα ελεύθερης εξατομικευμένης απασχόλησης.
- Καλλιτέχνες ειδικευμένους στη διδακτική της τέχνης σε μικρά παιδιά, οι οποίοι θα υλοποιούν τα προγράμματα συντονισμένων ομαδικών δραστηριοτήτων.
- Έναν/μία ψυχολόγο που θα έχει ρόλο συμβουλευτικό.

Αν το κέντρο βρίσκεται σε περιοχή υποβαθμισμένη και πρέπει να καλύψει ανάγκες πληθυσμού με

έντονα κοινωνικά προβλήματα τότε χρειάζεται να στελεχωθεί επίσης με:

- Κοινωνικούς λειτουργούς οι οποίοι θα στηρίζουν τις οικογένειες και θα συνδέουν το έργο του κέντρου με τους άλλους φορείς (σχολεία, κέντρα υγείας κ.λπ.)

2. Διοικητικό τμήμα

- Ένα/μία διοικητικό/ή διευθυντή/ντρια, με γνώσεις οικονομίας και διοίκησης επιχείρησης, που θα αναλάβει όχι μόνο την οργάνωση του κέντρου, αλλά και την εξασφάλιση των οικονομικών πόρων για τη λειτουργία του.

- Ένα/μία γραμματέα για τη διεκπεραίωση των καθημερινών ζητημάτων.

Δ. ΤΟ ΩΡΑΡΙΟ

Εδώ πρέπει να διευκρινίσουμε ότι στη λειτουργία ενός Κέντρου Δημιουργικής Απασχόλησης Παιδιών υπεισέρχονται τρία διαφορετικά ωράρια που έχουν σχέση με:

1. Τις ώρες λειτουργίας του κέντρου.
2. Τις ώρες εργασίας των στελεχών του.
3. Τις ώρες που κάθε παιδί μπορεί να παραμείνει στο κέντρο.

1. Ωράριο λειτουργίας του ΚΔΑΠ

Αυτό, όπως γίνεται φανερό κι από όσα είπαμε σχετικά με το ρόλο των ΚΔΑΠ εξαρτάται απόλυτα από τις ανάγκες των γονιών. Γι' αυτό πριν ληφθεί οποιαδήποτε απόφαση, πρέπει να προηγηθεί έρευνα που θα αφορά:

- α) τα ωράρια εργασίας των γονιών της περιοχής
- β) την ύπαρξη άλλων δομών απασχόλησης παιδιών και τα ωράρια εργασίας τους

γ) την επιθυμία των γονιών για ανάθεση της απασχόλησης των παιδιών τους στο κέντρο σε συγκεκριμένες ώρες της ημέρας.

Με γνώμονα τα αποτελέσματα αυτής της έρευνας, θα γίνει η επιλογή των ωρών κατά τις οποίες θα είναι ανοικτό το κέντρο.

2. Ωράριο εργασίας των στελεχών του ΚΔΑΠ

Το ωράριο εργασίας των στελεχών του κέντρου δεν ταυτίζεται απαραίτητα με το ωράριο λειτουργίας του. Τα στελέχη του κέντρου, πέρα από τις ώρες που αφιερώνουν στην απασχόληση των παιδιών, πρέπει να διαθέτουν και μία (1) τουλάχιστον ώρα κάθε ημέρα για την προετοιμασία των δραστηριοτήτων και την τακτοποίηση του χώρου και των υλικών. Επίσης πρέπει να διαθέτουν κάποιες ώρες της εβδομάδας

- για την επαφή με τους γονείς και
- για τη μεταξύ τους συνεργασία και τον συντονισμό του προγράμματος.

Οι ώρες εργασίας των στελεχών με ομάδες παιδιών δεν μπορούν να ξεπερνούν τις 6 ανά ημέρα.

Έτσι, πολλές φορές, για να καλυφθεί το ωράριο λειτουργίας του κέντρου, χρειάζονται δύο βάρδιες εργασίας των στελεχών. Επίσης, στη διάρκεια της ημέρας μπορεί να υπάρχουν ώρες αιχμής κατά τις οποίες ο αριθμός των παιδιών να είναι μεγαλύτερος κι έτσι να χρειάζεται η ενίσχυση του ανθρώπινου δυναμικού του κέντρου με κάποιους/ες part-time εμπυχωτές/τριες.

3. Ωράριο συμμετοχής των παιδιών

Όπως αναφέραμε και προηγούμενα, κάθε παιδί είναι ελεύθερο να έρθει στο κέντρο εξωσχολικής απα-

σχόλησης, όποτε θέλει και να διαθέσει εκεί όσο χρόνο θέλει. Μόνο στα προγράμματα εξειδικευμένων καλλιτεχνικών δραστηριοτήτων που οργανώνονται για τα μεγαλύτερα παιδιά, το ωράριο είναι προκαθορισμένο και συνήθως κάθε συνάντηση διαρκεί ένα δίωρο. Πολλές φορές όμως μπορεί και στα υπόλοιπα είδη προγραμμάτων πρακτικοί λόγοι να υποχρεώσουν τα στελέχη του κέντρου να παρέμβουν για την επιβολή κάποιων ορίων στο χρόνο που απασχολείται ένα παιδί, με στόχο τη βελτίωση της ποιότητας των παρεχόμενων υπηρεσιών. Τα όρια αυτά καθορίζονται από την ηλικία των παιδιών, την υποδομή του κέντρου ή τις ατομικές ανάγκες κάθε παιδιού. Για παράδειγμα, μπορεί κάποιες οικογένειες να κάνουν κατάχρηση του δικαιώματός τους και να εγκαταλείπουν ένα παιδί στο κέντρο περισσότερες ώρες από όσες το ίδιο μπορεί να αντέξει, με αποτέλεσμα μετά από κάποιο διάστημα το παιδί να γίνεται νευρικό και να δημιουργεί προβλήματα στην υπόλοιπη ομάδα. Στην περίπτωση αυτή, οι εκπαιδευτικοί μπορούν να καλέσουν τους γονείς του συγκεκριμένου παιδιού, να τους ενημερώσουν για τις ψυχολογικές του ανάγκες και να τους συστήσουν να είναι πιο σύντομη η παραμονή του στο κέντρο. Αντίστροφα, υπάρχουν περιπτώσεις όπου κάποια παιδιά, ενώ αγαπούν τη δημιουργική απασχόληση και ωφελούνται από τη συμμετοχή τους στα προγράμματα του κέντρου, δεν έρχονται συχνά ή μένουν πολύ λίγη ώρα εκεί, για διάφορους πρακτικούς οικογενειακούς λόγους που οι γονείς βάζουν σε προτεραιότητα. Κι εδώ τα στελέχη του κέντρου μπορούν να συζητήσουν με τους γονείς, να τους πείσουν για τα ωφέλη που κερδίζει το παιδί τους με την παρουσία του στο κέντρο κι έτσι να πετύχουν καλύτερα παιδαγωγικά αποτελέσματα.

Ε. ΑΡΙΘΜΟΣ ΠΑΙΔΙΩΝ ΚΑΙ ΘΕΣΠΙΣΗ ΚΡΙΤΗΡΙΩΝ ΕΠΙΛΟΓΗΣ

Ο συνολικός αριθμός παιδιών που θα δέχεται ένα κέντρο δημιουργικής απασχόλησης παιδιών εξαρτάται από:

- τις ανάγκες του πληθυσμού της περιοχής
- την χωρητικότητα του κτιρίου στο οποίο στεγάζεται το κέντρο
- τον αριθμό των στελεχών του κέντρου
- τις οικονομικές δυνατότητες του κέντρου

Επομένως καταλαβαίνουμε ότι πρόκειται για μια κατάσταση, η οποία απαιτεί διαρκή αναζήτηση της ισορροπίας ανάμεσα στις παραπάνω μεταβλητές.

Ο αριθμός των παιδιών που αντιστοιχούν σε κάθε εμψυχωτή/τρια δεν πρέπει να ξεπερνάει τα 15. Σε περίπτωση όμως πληθυσμών με ιδιαίτερα προβλήματα μπορεί το όριο αυτό να κατέβει στα 10 παιδιά ανά εμψυχωτή/τρια.

Ένα κέντρο μπορεί να δέχεται όλα τα παιδιά που θέλουν να παρακολουθήσουν τα προγράμματά του. Αν όμως ο αριθμός των παιδιών είναι πολύ μεγάλος και οι δυνατότητες του κέντρου ως προς το χώρο ή το προσωπικό είναι περιορισμένες, μπορούν να θεσπιστούν κριτήρια επιλογής. Τέτοια μπορεί να είναι:

- Η εργασιακή απασχόληση των γονιών
- Η οικονομική κατάσταση της οικογένειας
- Ο αριθμός των παιδιών της οικογένειας
- Η σειρά προτεραιότητας

Επίσης ένα ζήτημα που απασχολεί τους ιδρυτές ΚΔΑΠ είναι η θέσπιση ή μη οικονομικής συμμετοχής των γονιών. Αν το κοινωνικό-οικονομικό επίπεδο του πληθυσμού της περιοχής είναι τέτοιο που να επιτρέπει την οικονομική συνεισφορά από την πλευρά

των γονιών, ο καθορισμός ενός συμβολικού ποσού για τη συμμετοχή των παιδιών στα προγράμματα του κέντρου έχει θετικά αποτελέσματα. Κι αυτό όχι μόνο γιατί αυξάνει τις οικονομικές δυνατότητες του κέντρου, αλλά γιατί βάζει σε βάση αμοιβαιότητας τις σχέσεις γονιών και κέντρου (παίρνω υπηρεσίες - δίνω χρήματα). Στην περίπτωση αυτή μπορούν να θεσπιστούν κοινωνικά κριτήρια για τον καθορισμό των διδάκτρων. Π.χ. μπορεί το ποσό των διδάκτρων να καθορίζεται με βάση το εισόδημα των γονιών ή να γίνεται έκπτωση στους γονείς που έχουν περισσότερα από ένα παιδιά κ.λπ. Αν όμως το κοινωνικό-οικονομικό επίπεδο του πληθυσμού της περιοχής είναι χαμηλό, δεν πρέπει να υπάρχει οικονομική συμβολή των γονιών, γιατί αυτή λειτουργεί απαγορευτικά σε σχέση με τη συμμετοχή παιδιών οικονομικά ασθενέστερων οικογενειών.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Χαιρετισμός της Γενικής Γραμματέως Ισότητας	4
Χαιρετισμός της Γενικής Γραμματέως Διαχείρισης Κοινοτικών και άλλων πόρων	6
Πρόλογος από την Πρόεδρο του Κέντρου Ερευνών για Θέματα Ισότητας (ΚΕΘΙ)	8
Ιστορικό	10

I. Ο ρόλος των Κέντρων Δημιουργικής Απασχόλησης	13
A. Τα Κέντρα Δημιουργικής Απασχόλησης Παιδιών στην υπηρεσία των γονιών	14
1. Ο γονικός ρόλος και το δικαίωμα στην εργασία	14
2. Ο γονικός ρόλος και το δικαίωμα στον ελεύθερο χρόνο	16
B. Τα Κέντρα Δημιουργικής Απασχόλησης στην υπηρεσία των παιδιών	18
1. Η εξωσχολική απασχόληση και ο σεβασμός του δικαιώματος των παιδιών για ελεύθερο χρόνο	18
2. Βασικές αρχές της λειτουργίας των Κέντρων Δημιουργικής Απασχόλησης Παιδιών	22
α. Εξωσχολική απασχόληση και δημιουργικότητα	23
β. Εξωσχολική απασχόληση και κοινωνικότητα	27
γ. Εξωσχολική απασχόληση και ισότητα των ευκαιριών	30

II. Το πρόγραμμα των Κέντρων Δημιουργικής Απασχόλησης	35
A. Το περιεχόμενο του προγράμματος	36
1. Λογοτεχνικά παιχνίδια	37
2. Θεατρικά παιχνίδια	38
3. Μουσικοκινητικά παιχνίδια	40
4. Εικαστικές δραστηριότητες	41
5. Κουκλοθέατρο	44
6. Περιβαλλοντικά παιχνίδια	45
7. Οπτικοακουστικά παιχνίδια	46
B. Εναλλακτικές μορφές προγράμματος	49
1. Πρόγραμμα ελεύθερης εξατομικευμένης απασχόλησης σε μόνιμο εσωτερικό χώρο	49
2. Πρόγραμμα συντονισμένων ομαδικών δραστηριοτήτων	53
α. Προγράμματα που συνδυάζουν ποικίλλες ομαδικές καλλιτεχνικές δραστηριότητες	56
β. Σύντομοι κύκλοι δημιουργικών δραστηριοτήτων με ενιαίο τίτλο	59
γ. Προγράμματα εξειδικευμένων δημιουργικών δραστηριοτήτων	60
3. Έκτακτες πολιτιστικές εκδηλώσεις	62
4. Κοινές δημιουργικές δραστηριότητες για παιδιά και γονείς	69
5. Προγράμματα σε συνεργασία με άλλους φορείς	70

III. Πρακτικές οδηγίες για τη λειτουργία των Κέντρων Δημιουργικής Απασχόλησης	73
A. Η διαμόρφωση του χώρου και ο εξοπλισμός	74
B. Οι ηλικίες των παιδιών	87
Γ. Το προφίλ των στελεχών	87
Δ. Το ωράριο	89
E. Αριθμός παιδιών και θέσπιση κριτηρίων επιλογής	92

ΚΕΝΤΡΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΓΙΑ

ΘΕΜΑΤΑ ΙΣΟΤΗΤΑΣ

**ΚΕΝΤΡΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΓΙΑ
ΘΕΜΑΤΑ ΙΣΟΤΗΤΑΣ**

Αθήνα: Μουσαίου 2, Πλάκα, ΤΚ 105 55
τηλ.: 331 1685 - 7, fax: 331 1779
e-mail: kethi@kethi.gr

**- ΚΕΝΤΡΟ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ ΚΑΙ
ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗΣ ΓΥΝΑΙΚΩΝ:**

Καπνικαρέας 19Α, 105 56 Αθήνα
τηλ.: 321 2690, 321 8044
fax: 321 2657
e-mail: kethi@kethi.gr

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ ΚΕΘΙ:

Θεσ/νίκη: Συγγρού 30, 546 30 Θεσ/νίκη
τηλ.: (031) 517 959, 523 511
fax: (031) 524 071
e-mail: thkethi@otenet.gr

Πάτρα: Ζαίμη 69Α, 262 23 Πάτρα
τηλ.: (061) 620 059, fax: (061) 620 803
e-mail: kethipat@otenet.gr

Βόλος: Αναλήψεως 170, 382 21 Βόλος
τηλ.: (0421) 78 218-9, fax: (0421) 78 219
e-mail: kethivol@otenet.gr

Ηράκλειο: 1866 αρ.105
τηλ.: (081) 341 387, 343 778
fax: (081) 343 778
e-mail: kethiira@otenet.gr

web site: www.kethi.gr

**ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ
NOW**

**ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ
ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ & ΑΠΟΚΕΝΤΡΩΣΗΣ
ΓΕΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΙΣΟΤΗΤΑΣ**